

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 21^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 2002

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (ΖΗΖΙΟΥΛΑ)

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 25^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΡΓΑΜΟΥ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ (ΖΗΖΙΟΥΛΑ)

Μακαριώτατε,

Κύριε πρώην πρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως,

Κυρίες καὶ Κύριοι ἀκαδημαϊκοὶ

Πανηγυρίζει καὶ πάλι σύσσωμο τὸ Γένος τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐθνικὴ ἐπέτειο τῆς παλιγγενεσίας του, μὲ τὴν ὁποία ἐλευθερώθηκε καὶ ἀπέκτησεν ἀνεξάρτητη κρατικὴ ὄντοτητα σὲ ἓνα τμῆμα τοῦ ἱστορικοῦ του χώρου, ἐγκαινιάζοντας ἔτσι τὴ νεώτερη περίοδο τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου.

Στὸν πανελλήνιο αὐτὸ εὐρτάσμο δικάίως καὶ ὀφειλετικῶς μετέχει ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία εὐρτάζει συγχρόνως καὶ τὴν ἐβδομηκοστὴν ἕκτην ἐπέτειον τῆς ιδρύσεώς της, μὲ τὴν πανηγυρικὴν αὐτὴν συνεδρίαν, τῆς ὁποίας τὴν ἑναρξὴ ἔχω τὴν τιμὴ νὰ κηρύξω.

Ἡ ἐπέτειος, τὴν ὁποία σήμερα πανηγυρίζομε, ἀποτελεῖ ἀφορμὴ δοξολογίας πρὸς τὸν Θεόν, εὐγνωμοσύνης πρὸς ὅσους ἀγωνίστηκαν καὶ ἔδωσαν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ στοχασμοῦ καὶ προβληματισμοῦ γιὰ ὅλους μας.

Εὐγνωμοσύνης, διότι οἱ ἀπερίγραπτες θυσίες καὶ τὰ θρυλικά κατορθώματα τῶν πρωτεργατῶν καὶ ἀγωνιστῶν τῆς ἱστορικῆς Ἐπαναστάσεως ἐχάρισαν σ' ἐμᾶς τὴν δυνατότητα νὰ ζοῦμε ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε ξένη κυριαρχία στὸν θρησκευτικὸ, πολιτικὸ, οἰκονομικὸ καὶ πνευματικὸ μας βίον, γιὰ νὰ μπορούμε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ καλλιεργοῦμε καὶ προάγομε τὴν μεγάλη πολιτισμικὴ κληρονομία, πού μᾶς παρέδωκεν

ἡ μακραιώνη ἱστορία μας, συμβάλλοντας στὴν ἀνάπτυξη καὶ προαγωγή τοῦ πολιτισμοῦ τῆς εὐρύτερης ἀνθρώπινης κοινωνίας.

Στοχασμοῦ, διότι ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐπέτειος ἀναδεικνύει τὴν ἐλευθερία, τὸ πιὸ πολύτιμο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ πού τὸν διαφοροποιεῖ ριζικά ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα καὶ τὸν καθιστᾷ εἰκόνα τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἀγαθὸ αὐτὸ κερδίζεται μόνον ὅταν περιφρονεῖται γιὰ χάρη του καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος. Λαοὶ πού ἀνταλλάσσουν τὴν ἐλευθερία ἀντὶ τοῦ «πινακίου φακῆς» τῆς εὐμάρειας καὶ τῆς ποικιλόμορφης εὐδαιμονίας τους, δὲν εἶναι ἄξιοι τοῦ ἀγαθοῦ αὐτοῦ – ἀργὰ ἢ γρήγορα, καὶ ἂν τὸ ἔχουν, θὰ τὸ ἀπολέσουν. Καλὸ θὰ εἶναι νὰ μὴ τὸ λησμονοῦμε αὐτὸ οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες. Τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος τοῦ 1821 δὲν κρατοῦσε στὰ χέρια του μόνο τὸ καριοφίλι, οὔτε στηριζόταν στὴν ἀνύπαρκτη οἰκονομικὴ εὐρωστία του ἢ στὴν ἐξ ἴσου ἀνύπαρκτη διεθνή συμπαράσταση. Εἶχε κυρίως μιὰ ψυχὴ χαλυδωμένη ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας, ἓνα πάθος πού τοῦ καλλιέργησε συστηματικὰ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Παιδεία τοῦ ὑποδούλου Γένους, καὶ πού ξεχύνονταν αὐθόρμητα καὶ δημιουργικὰ σ' ὀλόκληρη τὴν πολιτισμικὴ ζωὴ του, τὴν ποίηση, τὸ θέατρο καὶ κυρίως τὸ δημοτικὸ τραγούδι.

Εἶναι τέλος, ἡ σημερινὴ ἐπέτειος ἀφορμὴ προβληματισμοῦ, διότι ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης μεταλλάσσεται στίς μέρες μας μὲ τρόπο μᾶλλον ἀπρόβλεπτο ἀπὸ ἐκείνους πού ἀγωνίστηκαν καὶ ἐμόχθησαν γιὰ τὴ θεμελίωση τοῦ ἐλευθεροῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Ἡ ἔννοια τοῦ ἔθνους-κράτους, ἡ ὁποία κυριάρχησε κατὰ τὸν δέκατο ἔνατο αἰῶνα, ὑφίσταται σήμερα τροποποιήσεις, οἱ ὁποῖες καλοῦν τὸ ἔθνος μας σὲ προσαρμογὲς ἀποφασιστικῆς σημασίας. Ἡ κρατικὴ ὄντοτητα, πού προέκυψε ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, ἐνσωματώνεται ἤδη σὲ εὐρύτερες θεσμικὲς ἐνότητες. Πολὺ σύντομα θὰ κληθεῖ τὸ ἔθνος μας νὰ διακρίνει τὸν ἐλληνισμό ἀπὸ τὸν ἐλλαδισμό. Οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες θὰ δίνονται ὅλο καὶ πιὸ πολὺ στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐλληνισμοῦ ὡς ἀξίας πνευματικῆς καὶ πολιτισμικῆς, ἱκανῆς νὰ ἐπιδράσει εὐεργετικὰ στὴν πορεία τῆς ἱστορίας. Ὁ ἐλληνισμὸς θὰ κληθεῖ νὰ ὑπερβῆ τὰ στενὰ ὄρια μιᾶς κρατικῆς ὄντοτητας καὶ νὰ ἀναπτύξει τὴν ἰδιοπροστασία του (χωρὶς ἐσωστρεφεῖς ναρκισσιζμούς) μὲ συναισθησὴ τοῦ χρέους του πρὸς τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας. Αὐτὸ δὲν θὰ σημάνει μὲ κανένα τρόπο ἐγκατάλειψη τῶν ἰδεωδῶν, πού ἐνέπνευσαν τοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ 1821, ἀλλὰ, ἀντίθετα, τὴ δικαίωσή τους. Ὅλες οἱ πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ ἐλληνισμοῦ, μὲ προεξάρχοντες τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Παιδεία, ἄς εἶναι ἔτοιμες γιὰ μιὰ τέτοια ἱστορικὴ ἀποστολή.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ ἀπόφαση τῆς Συγκλήτου τῆς ἀνέθεσε στὸν ἀκαδημαϊκὸ κ. Ἰάκωβο Καμπανέλλη νὰ ἐκφωνήσει τὸν πανηγυρικὸ λόγος τῆς ἡμέρας μὲ θέμα: «Ὁ ποιητὴς λαὸς καὶ ὁ ἀγῶνας».

Παρακαλῶ τὸν κ. Καμπανέλλη νὰ ἔλθει στὸ βῆμα.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΛΑΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗ

Τὴν ὁμιλία πού θά ἀκούσετε, θά μπορούσα νά πῶ, πῶς δὲν τὴν ἔγραψα ἐγώ. Ἦταν ἤδη γραμμένη ἀπὸ τὰ χρόνια πού συνέβαιναν αὐτὰ πού ἱστοροῦν τὰ δημοτικά καὶ κυρίως τὰ κλέφτικα-τραγούδια, καὶ διάφοροι ξένοι περιηγητὲς πού γιὰ διάφορους λόγους περιδιάβαιναν τὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα. Πρόθεσή μου εἶναι νά ἀφήσω τὰ τραγούδια τοῦ ποιητῆ σκλάβου λαοῦ, καὶ τίς ἐντυπώσεις καὶ ἀντιλήψεις τῶν περιηγητῶν, τίς τότε ἀμφοτέρως καταστάσεις δηλαδή, νά μιλήσουν οἱ ἴδιες – ἀποφεύγοντας ἔμμονα καὶ ὅσο ἦταν δυνατὸν δικές μου παρεμβάσεις ἢ σχόλια. Ἄλλωστε, δὲν εἶμαι καὶ ἀρμόδιος γιὰ κάτι τέτοιο. Μὲ λίγα λόγια περιορίστηκα νά ἐπιλέξω καὶ νά συνθέσω ὑλικὸ πού ἀντλήσα ἀπὸ ἔτοιμες πηγές.

Πηγές, στῶν ὁποίων τοὺς δημιουργοὺς ὀφείλω εὐγνωμοσύνη.

– Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ ἄλωση τῆς Πόλης...

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ ἅγια Σοφία τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσα σήμαντρα κι ἐξηνταδυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.

Ψάλλει ζερβά ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλή τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες·
κι ὡς νά ἔμπουν στὸ χερουβεικὸ καὶ νά ἔβγη ὁ βασιλέας,
φωνή τοὺς ἦρθ' ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα·
«Πάψετε τὸ χερουβεικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπάδες, πάρτε τὰ γιερά, καὶ σεῖς κερὰ σθηστῆτε,
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νά τουρκέψη.

Μόν στεῖλτε λόγο ς' τῆ Φραγκιά νά ἔρτουνε τρία καράβια:
τό' να νά πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο, τὸ καλύτερο τὴν ἅγια τράπεζά μας
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν».

Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε κι' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύξεις,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλι δικὰ μας εἶναι».

Καράβιν ἐκατέβαινε τὰ μέρη τῆς Τενέδος
καὶ κάτεργο ἀπάντησε, στέκει κι ἀναρωτᾷ το:

– Καράβιν, πόθεν ἔρχεσαι καὶ πόθεν κατεβαίνεις;
 – Ἔρχομαι ἐκ τ' ἀνάθεμα κι ἐκ τὸ βαρὺ τὸ σκότος,
 ἀπὲ τὴν Πόλῃν ἔρχομαι τὴν ἀστραποκαμένην

 « Ἄσπρε σταυραϊτέ, πανώρια γερακίνα,
 τ' εἶδες, τ' ἀκουσες ἐκεῖ ψηλά πού τρέχεις;

– Θάλασσες πικρές, καράβια βουρλωμένα,
 σέρνει ὁ Τάταρης ἐννιά ἀδερφούς δεμένους
 σὲ μιὰν ἄλυσσο, σὲ μιὰ μακριὰ ἀλυσίδα.

Νὰ κι' ἡ μάνα τους, ἡ μάνα τῶν παιδιῶν:

« Ἀφέντη Τάταρη, κι ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
 χάρισε κι ἐμὲ κανὲν ἀπ' τὰ παιδιὰ μου,
 τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου
 τὸ γραμματικό, τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου.

 « Ἥλιε, πού βγαίνεις τὸ ταχύ, σ' οὐλὸν τὸν κόσμον δούδεις,
 σ' οὐλὸν τὸν κόσμ' ἀνάτειλε, σ' οὐλὴν τὴν οἰκουμένη,
 σ' τῶν Μπαρμπαρέσσω τοῖς αὐλαῖς, ἦλιε, μὴν ἀνατείλῃς·
 κι ἂν ἀνατείλῃς, ἦλιε μου, νὰ γοργοβασιλέψῃς,
 γιὰτ' ἔχουν σκλάβες ἔμορφες, σκλάβους τὰ παλληκάρια
 καὶ θὰ γραθοῦ οἱ γιὰχτίδες σου 'πού τῶν σκλαβῶν τὰ δάκρυα.

 Ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριὰ δὲν ἔχει!

Χωρίζ' ἡ μάνα' ἀπ' τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί ἀπ' τὴ μάνα,
 χωρίζει κι' ἓνα ἀντρόγυνο μιὰ μέρα παντρεμένο!

 « Τί 'ν' τὸ κακὸ πού γίνηκε σὲ μένα τὴ γκαημένη;
 Στήμ-πρώτη τὴ γενιτσαριά πήραν τὸν ἀδερφό μου,
 στὴ δεύτερη τὸν ἄντρα μου καὶ τώρα τὸν ὑγιό μου.

Ὁ καιρὸς περνᾷ πολὺς, ἡ σκλαβιά μετριέται μὲ αἰῶνες καὶ γίνεται ὅλο καὶ πιὸ σκοτεινὴ.

Μιὰν Κυριακὴ ξημέρωμα μὴν εἶχε ξημερώσει
 κι ὁ ἥλιος ὁ παντοτινὸς μὴν εἶχε βγῆ νὰ δώσει.

Γροικῶ τὸν κόρφο κι' ἔμπαζε κάτεργα καὶ καράβια
 Δὲν εἶν' αὐτάνα Σφακιανὰ μήτε καὶ τοῦ Ρεθύμνου,
 μάνε τοῦ Καπετὰν Πασᾶ καὶ τῶν Τουρκῶν ἡ ἀρμάτα.

Τί ἔχεις, καίμμενε πλάτανε καί στέκεις μαραμένος, (;)
 μέρα καί νύχτα στό νερό, καί πάλι μαραμένος·
 μήν εἶν' τὰ φύλλα σου πλατιά κι οἱ κλῶνοι σου μεγάλοι;
 – Δέν εἶν' τὰ φύλλα μου πλατιά κι οἱ κλῶνοι μου μεγάλοι,
 Ἄλῃ πασάς ἐπέρασε μέ δύο, μέ τρεῖς χιλιάδες,
 κι οὔλοι στόν ἴσκιό κάτσανε, κι' οὔλοι μέσ' στή ὄροσά μου
 κι οὔλοι σημάδι ἐρρίχνανε στόν ἴσκιό μου ἀπό κάτω
 χιλιάδες δύο, χιλιάδες τρεῖς τὰ βόλια στό κορμί μου.

Περιηγητής

«Εἶναι ἀδύνατον νά περιγράψῃ κανεῖς σέ ποιά ἐξαχρείωση ἔχουν περιπέσει οἱ Ἕλληνες, κι αὐτό ἀπό δικό τους λάθος ... Ἀποτελοῦν «ένα ἄχθος ἀρούρης», εἶναι ἡ κατασχύνῃ τῶν προγόνων τους. ... Καταπατοῦν τοὺς τάφους των χωρὶς καν νά τοὺς γνωρίζουν».

Ἄλλος περιηγητής

«Μιά μέρα ὁ ἀνηψιός μου βρῆκε μιὰ ντουζίνα μάρμαρα, γεμάτα ἐπιγραφές... Αὐτὴ τὴ στιγμή, λοιπόν, εἶμαι ἀπασχολημένος μέ τὴν τελευταία καταστροφὴ τῆς Σπάρτης ... Ὡς τώρα κατέστρεψα καὶ ἄλλες, ὅπως τὴν Ἑρμιόνη, τὴν Τίρυνθα, τὴν Τροιζήνα, τὴ μισὴ Ἀκρόπολι τοῦ Ἄργους, τὴ Φλιούντα, τὸ Φενεό ... Γκρεμίζοντας τείχη καὶ ναοὺς, θὰ κάνω ἀγνωρίστο τὸν τόπο. Ἀλλὰ ἐγὼ τουλάχιστον ξέρω πὼς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο μπορεῖ κανεῖς νά φανεῖ χρήσιμος στὰ Γράμματα».

Τρίτος περιηγητής

«Κυκλοφόρησε ἡ φήμη ὅτι στὴν Πόλῃ φάνηκε λαμπρὸς σταυρὸς νά μετεωρίζε-ται πάνω στό μεγάλο τζαμί πού ἦταν ἄλλοτε ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Κι ἔλεγαν πὼς οἱ Τοῦρκοι ἀναστατώθηκαν μ' αὐτὸ τὸ θαῦμα, μήνυμα πὼς οἱ χριστιανοὶ θὰ ἀναστήλωναν τὴν ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία».

Ὁ ποιητὴς λαὸς

Ἀκόμα τούτ' τὴν ἀνοιξὴ
 ραγιαδες, ραγιαδες
 τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
 – καύμενη Ρούμελη –
 ὅσο ναρθεῖ ὁ Μόσκοβος
 – ραγιαδες, ραγιαδες –

νά φέρει τὸ σεφέρι
– Μοριά καὶ Ρούμελη –

Περιηγητής

«Ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἓνα ἔθνος ὁλόκληρο πὺ ἀδιάκοπα ἀντιστέκεται σὲ κάθε λογῆς δυστυχίες, πὺ πολεμάει τὴν ἀμάθεια πὺ ἀποζητάει τὴν ἐλευθερία του ... Πὺ διατηρεῖ ἄσθηστη τὴν ἱερὴ φλόγα της καὶ μάλιστα ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ξαναφουντώνει».

Ὁ ποιητής

«Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γίνης νοικοκύρης,
γιὰ ν' ἀποχτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι' ἀγελάδες,
χωριά κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
– Μάννα μου ἐγὼ δὲν κάθουμαι νὰ γίνω νοικοκύρης,
νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν,
καὶ νὰ ἴμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.
Φέρε μου τ' ἀλαφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλί ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατάκια καπετάνων
καὶ νὰ σουρίζω κλέφτικα, νὰ σμιζῶ τοὺς συντρόφους,
πὺ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιά καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες».
Πουρνὸ φιλεῖ τὴ μάννα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται.

Θέλετε, δέντρα, ἀνθίσετε, θέλετε, μαραθῆτε,
στὸν ἴσκιό σας δὲν κάθουμαι, καὶ μήτε στὴ ὄροσιά σας,
μόν' καρτερῶ τὴν ἀνοιξή, τ' ὄμορφο καλοκαῖρι,
ν' ἀνοιξή ὁ γαῦρος κι' ἡ ὄξυά, ὁ πλάτανος ὁ μέγας,
νὰ ζώσω τὸ σπαθάκι μου, νὰ πάρω τὸ ντουφέκι,
νὰ βγῶ στῆς Γούρας τὰ βουνά καὶ στὰ ψηλὰ λημέρια.

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε τὰ καίμενα,
κ' ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲν παίζει, δὲ χορεύει,
μόν' τᾶρματα συγύραγε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
«Τουφέκι μου περήφανο, σπαθὶ μου παινεμένο,
πολλαῖς φοραῖς μὲ γλύτωσης, βόηθα καὶ τούτ' τὴν ὄρα,
νὰ σ' ἀσημύσω μάλαμα νὰ σὲ σμαλτώσω ἀσῆμι».

Περιηγητής

«Οἱ κάτοικοι τοῦ Μωριᾶ τῆς Στερεᾶς καὶ πολλῶν νησιῶν εἶναι γενναῖοι, τολμηροὶ καὶ ὑψηλόφρονες. Βρίσκουν τὸν τρόπο νὰ ἐξοπλιστοῦν καὶ νὰ δημιουργήσουν ἀξιόμαχες δυνάμεις. Κι ὅλο ζυγώνει ὁ καιρὸς νὰ λυτρωθοῦν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ τυραννία».

*Τί νὰ 'ναι ὁ ἀχὸς ποὺ γίνεται κ' ἡ ταραχὴ ἡ μεγάλη,
σ' τὴ μέση στὸ Κεράσοβο καὶ στὴ μεγάλη χώρα;
'Ο Μπουκουβάλας πολεμάει μὲ τοὺς Μουσουχουσαίους.
Πέφτουν τὰ βόλια σὰ βροχὴ, καὶ τὰ βουνὰ βογγᾶνε.
Κ' ἓνα πουλάκι φώναξε ν' ἀπὸ ψηλὸ κλαράκι.
«Πάψε, Γιάννη μ', τὸν πόλεμο, πάψε καὶ τὸ τουφέκι,
νὰ κατακάτση ὁ κουρνιαχτός, νὰ σηκωθῆ ἡ ἀντάρα,
νὰ μετρηθῆ κ' ἡ κλεφτουριά, νὰ μετρηθῆ τὰ σκέρι»
Μετριοῦνται οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορές καὶ λείπουν πεντακόσιοι,
μετριοῦνται τὰ κλεφτόπουλα καὶ λείπουν τρεῖς λεβέντες.*

Περιηγητής

«Μὲ τὴν ἐμφάνιση μερικῶν ρωσικῶν πλοίων στὴν Κορώνη καὶ στὸ Ναυαρίνο οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάτησαν, ἄρπαξαν τὰ ὅπλα κι ἔδειξαν θάρρος ποὺ κανεὶς δὲν περίμενε».

Ἄλλος

«Ταυτόχρονα μὲ τοὺς Μωραΐτες ξεσηκώνονται καὶ οἱ Σφακιανοί. Ὁ Πασὰς τοῦ Ἡρακλείου ἀποφάσισε νὰ κινηθῆ ἐναντίον τους. Δεκαπέντε χιλιάδες πάνοπλοι ἄντρες ἔφθασαν σὲ λίγες μέρες στὰ πρῶτα σφακιώτικα βουνά. Ἄλλὰ δὲ βρῆκαν ψυχὴ. Γυναῖκες, παιδιά, γέροντες καὶ ἄρρωστοι εἶχαν μετακινηθῆ σὲ τοποθεσίες ἀπρόσιτες. Ἐνῶ ὅσοι μπορούσαν νὰ κρατήσουν τουφέκι ἢ σπαθί, κάπου δυὸ χιλιάδες, ὀχυρώθηκαν στὴ δευτέρη ἀλυσίδα τῶν βουνῶν. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἀπόδιωχναν ἀπὸ μιὰ θέση, οἱ Σφακιανοὶ συνηθισμένοι νὰ σκαρφαλώνουν στὰ βουνά ἐξαφανίζονταν ... Ἡ ἐκστρατεία κράτησε ὀλόκληρο τὸ καλοκαίρι χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐξαντλημένοι οἱ Τοῦρκοι ἀποφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν στὶς ἐστίες τους. Ἄλλὰ καὶ οἱ Σφακιανοὶ εἶχαν φτάσει στὰ ἔσχατα τῆς ἀντοχῆς τους. Ὅλα σχεδὸν τὰ χωριά εἶχαν γίνεϊ στάχτη. Μεγάλος ἀριθμὸς γυναικοπαίδων εἶχαν σκλαβωθῆ. Ἐχασαν τὰ κοπάδια τους, τὰ ἐφόδιά τους εἶχαν ἐξαντληθῆ. Καὶ ὅσοι δὲν σκοτώθηκαν πολεμώντας, αἰχμαλωτίστηκαν, πέθαναν ἀπὸ κακουχίες, ἦταν κάπου 6.000.

Ἔτσι, δέχτηκαν τὶς προτάσεις τῶν Τούρκων γιὰ τερματισμὸ τῶν ἐχθροπραξιῶν».

Ἕνας ἄλλος

«Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ πολέμου τῶν Ρώσων ὁ ζυγὸς τῶν Τούρκων πάνω στοὺς Μωραΐτες ἔγινε πιὸ βαρὺς.

Κατέσφαξαν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Τὰ πάντα ἀφανισμένα μὲ φωτιά καὶ σίδερο. Συχνὰ ὀδοιπόρησα δέκα πέντε λεῦγες χωρὶς νὰ δῶ κατοικημένο σπίτι. Ὁ διωγμὸς τοῦ χωρικοῦ ἀπ' τὸ καλύβι του, ἡ ἀρπαγὴ τῆς γυναίκας καὶ τῶν παιδιῶν του εἶναι τὸ παιγνίδι καὶ τοῦ τελευταίου ἀγῶ. Γυμνὴ γῆ, ἀκαλλιέργητη, ἄγρια, μαραμμένη μὲ μόνο κάποιον μιναρὲ πού ὑψώνεται στὴν ἐρημιὰ διαμηνώνοντας τὴ σκλαβιά».

Μαράθηκαν τὰ δέντρα κι' οὔλα τὰ κλαριά,
μαράθηκε κι ὁ Δῆμος ἀπὸ τὰ κλάματα,
βγαίνει στὰ πέντ' ἄλώνια, ἀγνάντια στὸ χωριό,
βλέπει φωτιές καὶ καῖνε μέσ' στὰ σπίτια του
καὶ μιὰ φωτιά μεγάλη μέσ' στὴ στάνη του.
Κι' ὁ Δῆμος τ' ἀγναντεύει κι' ὄλο χλίβεται
Κι' ἓνα πουλί τοῦ λέει καὶ τὸν παρηγοράει:
«Μὴν κλαῖς Δῆμο, μὴν κλαίεις καὶ τόσο χλίβεσαι,
πάλι θὰ χτίσεις σπίτια, θὰ χεις πρόβατα».
«Δὲν κλαίω γιὰ τὰ σπίτια, μασιδὲ τὰ πρόβατα
μόν' κλαίω τὰ παιδιὰ μου μὲ τὴ γυναίκα μου,
τ' εἶχα παιδι' ἀγγελούδια, γυναίκα ἀγγέλισα».

Σηκώνομαι μιὰ χαραυγὴ, μαῦρος ἀπὸ τὸν ὕπνο,
παίρνω νερὸ καὶ νίβομαι, μαντήλι καὶ σφουγγιῶμαι·
ἀκῶ τὰ δέντρα νὰ βροντοῦν καὶ τίς ὀξιές νὰ τρίζουν,
ἀκῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν νὰ βαρυναστενάζουν.
Ἐκατσα καὶ τὰ ρώτησα γλυκά, σὰ νὰ ἴμουν μάννα:
– «Τί ἔχετε ὀξιές καὶ χλίβεστε, λημέρια καὶ βογγᾶτε;»
Κι ἐκεῖνα μ' ἀποκρίθηκαν βαρυναστεναγμένα:
– «Ἐχάσαμε τὴν κλεφτουριά καὶ τὸ λεβέντη Κώστα».

Κάτω στὶς πέντε θρύσες καὶ στὸ κρῦο νερὸ
ὁ Γιάννης ξαπλωμένος τ' Ἀνδριανόπουλο,
κομμένος καὶ σφαγμένος κι ἀνεγνώριστος.
Τούρκοι τὸν τραγουδᾶνε καὶ Ρωμιοὶ τὸν κλαῖν

κι ἀπάρθενα κορίτσια τὸν μοιρολογοῦν....

— Λεβέντες δύο, λεβέντες τρεῖς, λεβέντες πὺ περνᾶτε,
μὴν εἶδατε τὸν Κωσταντᾶ στοὺς κάμπους καβαλάρη;
— Ἐμεῖς ἐφές τὸν εἶδαμε σ' ἓνα χορὸ πιασμένο
καὶ σήμερα τὸν εἶδαμε στὸν ἄμμο ξαπλωμένο.

Περιηγητής

«... ἀναξιόπιστοι, πανοῦργοι, φλύαροι, ψεῦτες, ἐπίορκοι, ἐπικαλοῦνται καὶ στήν
πιὸ ἀπλή κουβέντα τους καὶ πράξη τους τοὺς ἀγίους.

«Μόλις ἐμφανίστηκε τὸ λάβαρο τῆς Αἰκατερίνης οἱ Ἕλληνες ἄρπαξαν τὰ ὅπλα
κι ἔπνιξαν στὸ αἷμα τους τοὺς Μουσουλμάνους τοῦ Μωριᾶ, ὅχι γιατί ἀποτελοῦσαν
ἐχθροὺς ἀλλὰ μόνο ἐπειδὴ ἦταν ἄπιστοι. Ἦθελαν περισσότερο νὰ ἐκδικηθοῦν τῇ
θεβήλωσῃ τῶν ἐκκλησιῶν τους, παρά νὰ ἀποσεῖσουν τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας».

Κι ἂν τὰ ντερβένια τούρκεψαν, τὰ πῆραν Ἀρβανίταις,
ὁ Στέργιος εἶναι ζωντανός, πασάδες δὲν ψηφάει.
Ὅσο χιονίζουσι τὰ βουνά, Τούρκους μὴν προσκυνοῦμε.
Πᾶμε νὰ λημεριάζουμε ὅπου φωλιάζουν λύκοι.
Σ' ταῖς χῶραις σκλάβοι κατοικοῦν, στοὺς κάμπους μὲ τοὺς Τούρκους.
Βουνά, λαγκάδια κι' ἐρημιαῖς ἔχουσι τὰ παλληκάρια.
Παρά μὲ Τούρκους, ...μὲ θεριά καλύτερα νὰ ζοῦμε!

Περιηγητής

«...» Ἄς τὸ ποῦμε καθαρά. Ἡ χώρα αὐτὴ μπορεῖ ἀκόμα νὰ γεννήσει πράξεις
εἰκανὲς νὰ καταπλήξουσι τὰ πιὸ πολιτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης. Ἐπάρχουσι ἀκόμα
στήν Ἑλλάδα ἄνδρες, ἔτοιμοι νὰ ξαναζωντανέψουσι τῇ μνήμῃ τῶν προγόνων τους:
εἶναι οἱ βουνίσιοι. Αὐτοὶ διατηροῦσι τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας πὺ θέρμαινε τὴν ψυχὴ
τῶν προγόνων τους. Σ' ὅλους τοὺς καιρούς, σ' ὅλους τοὺς τόπους τὰ βουνά ὑπῆρξαν
τὸ καταφύγιό τῆς ἐλευθερίας».

Τζανέτος Γρηγοράκης, Μπέης τῆς Μάνης, πρὸς Ντίμο Στεφανόπολι, ἀπεσταλ-
μένο τοῦ στρατηγοῦ Βοναπάρτη.

«— Γρηγοράκης: «Μὲ τὸ καλὸ νὰ ῥθῃ ὁ Βοναπάρτης».

— Στεφανόπολι: «Μὲ τὸ καλὸ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἡ Ἑλλάδα».

Ἐπὶ ἐπιστολῇ του στὸν Βονοπάρτη:

– «Οἱ Ἕλληνες, Στρατηγέ, εἶναι πανέτοιμοι νὰ δεχθοῦν κάθε λογῆς θυσία γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν. Ἄλλὰ χωρὶς τὴν παρουσία σας, χωρὶς κάποια ὑποστήριξη ἀπὸ τὰ στρατεύματά σας φοβοῦνται πὼς θὰ ἐκθέσουν τὸ ἔθνος τους σὲ ὀλοκληρωτικὴ σφαγὴ...»

Ἐπὶ ἐπιστολῇ τοῦ Βοναπάρτη στὸν Γρηγοράκη:

– «Οἱ Γάλλοι ἐκτιμοῦν τὸ μικρὸ ἀλλὰ γενναῖο λαὸ τῆς Μάνης, τὸν μόνο ἀπ' τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ποὺ μπόρεσε νὰ διατηρήσει τὴν ἐλευθερία τους... Παρακαλῶ τὴν ἐκλαμπρότητά σας νὰ δέχεται μὲ ἐνδιαφέρον τοὺς ἀπεσταλμένους μου... Σὲ περιπτωσὴ ποὺ δικοὶ Σας ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἰταλία, θὰ παρακαλοῦσα ἐκλαμπρότατε, νὰ ἐπιδιώξουν νὰ μὲ συναντήσουν».

Ἐπὶ ἐπιστολῇ τοῦ Στεφανόπουλι σὲ ἐπιστολῇ στὸν Βοναπάρτη:

– «Οἱ Ἕλληνες, Στρατηγέ, κρατοῦν ἓνα καντήλι ἀναμμένο μπροστὰ στὴν εἰκόνα σας. Λατρεύουν τὸ Θεὸ τῆς Ἐλευθερίας».

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς τῆς ἐλευθερίας δὲν ἀργεῖ νὰ τοὺς ἐγκαταλείψει, στὴ μοίρα τους. Ὅταν οἱ ἐλπίδες θολώνουν, γίνονται κακὰ προαισθήματα.

Νιψές εἶδα στὸν ὕπνο μου, ν εἶδα στὸ εἴνορό μου
 μιὰ καλογοριὰ μᾶς μέραζε λαμπάδες ἀναμμένες,
 εἶχε μαντηλὶ κόκκινο, τὸν κόσμον νὰ τοῦ δώσει!!!
 Τὸ εἴνορο ποὺ λόγιασες νὰ σοῦ τὸ ξηδιγήσω:
 Λαμπάδες εἶναι θάνατος καὶ καλογοριές εἶν' λύπη!!
 καὶ τὸ μαντηλὶ εἶν' αἵματα, παιδιὰ μ' θὰ σκοτωθοῦμε,
 γιὰτὶ οἱ ὄχτροί μας ἔρχονται μὲ δύνამες μεγάλες!!!

– «Ἀπόψε εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὸν ὕπνο ποὺ κοιμώμουν,
 εἶχα μιὰ γούνα κόκκινη ἀπ' τὴν κορφὴ στὰ νύχια».

– «Τὸ κόκκινο ἔναι γλήγορα, ἀπ' τὴν αὐγὴ στὸ γέμα!»

Κι ἀκόμα ὁ λόγος ἔστεκε στὰ χεῖλια λογιζόμενος
 κι' ἀρβανιτιὰ τοὺς πλάκωσε ἀπάνω στὰ λημέρια.

Καί....

Ἐνα πουλάκι ξέβγαине ἓπο μέσα ἀπὸ τὸ Σοῦλι.

– «Πουλάκι ποῦθεν ἔρχεσαι; πουλί μου γιὰτὶ φεύγεις;
 πουλάκι πές μας τίποτε, κανέν καλὸν μαντάτον».

– «Ἄχ, τί μαντᾶτα νὰ σᾶς πῶ, τί νὰ σᾶς μολογήσω!
 πῆραν τὸ Σοῦλι, πήρανε κι' αὐτὸν τὸν Ἀβαρίκον
 πῆραν τὴν Κιάφα τὴν κακὴ, ἐπῆραν καὶ τὸ Κιοῦγκι

κι ἐκάη ὁ ἄη Καλόγερος μὲ εἴκοσι νομάτους».

Ἄχος βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.
 Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι·
 ἢ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
 Ἄρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλά τὸν Πύργο.
 – «Γιώργαινα ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σουῦλι·
 ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἄρβανίτων».
 Δαυλί στὸ χέριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει
 «Σκλάβες Τουρκῶν μὴ γίνετε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε!».
 Καὶ τὰ φουσέκια ἀναψε κι ὄλοι φωτιά γενῆκαν.

Περιηγητής

Ὡστόσο κάποιοι περιηγητῆς παρατηρεῖ:

«Οἱ τωρινοὶ Ἕλληνες εἶναι ιδιαίτερα ραδιοῦργοι, ἀγνώμονες καὶ ἀνάξιοι νὰ ὑπερασπισθοῦν τὰ συμφέροντα μιᾶς πολιτισμένης χώρας ἢ νὰ ὑποταχθοῦν σ' ἓνα μονάρχη. Ὁ ταραχώδης χαρακτήρας τους καὶ τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα τους εἶναι ἀδύνατον νὰ κατευνασθοῦν χωρὶς τὴν κατασταλτικὴ δύναμη τῆς ξένης κυριαρχίας».

Ὡμως ὁ λόγος ἐνὸς ἄλλου ἤχει ὡς ἡ ἀπάντησι.

Δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ ἄλλο λαὸ πού νὰ ἀντέχει ἐπὶ αἰῶνες τὸν τυραννικὸ ζυγὸ, νὰ διατηρεῖ τὴν πίστη του, τὸν χαρακτήρα του, τίς παραδόσεις του, νὰ μὴν ἔχει ποτὲ σταματήσει τὴν ἀντίστασή του στὴν ὑποδούλωσι, ἐνῶ ἄλλοι χριστιανικοὶ λαοὶ ἔχουν ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ ὑποταχθεῖ ἀγόγγυστα. Ἐδῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Πολεμοῦν γιὰ τὴν ἀποτίναξη τῆς ὑποταγῆς καὶ θυσιάζονται ἀγόγγυστα! Εἶναι συναρπαστικό! Ἀκόμα καὶ στίς γιορτὲς τὰ τραγούδια τους ἐξιστοροῦν τὰ βάσανα καὶ τὸ θάνατο τῶν νεκρῶν συγγενῶν τους.

Νά ξερα καὶ νὰ κάτεχα τί μήνα θά πεθάνω,
 σὲ τί ἐκκλησιὰ θά νὰ ταφῶ, σὲ τί ἅγιο μοναστήρι,
 νὰ ἴπαιρνα τὰ πελέκια μου νὰ μπῶ σὲ περιβόλι,
 νὰ φέρω ἀφράτο μάρμαρο κι ἀτίμητο λιθάρι,
 νὰ βρῶ καὶ πρωτομάστορα νὰ τὸν παρακαλέσω:
 – Μάστορα πρωτομάστορα, φιάσε' μ' ὕριο κιβούρι,
 νὰ ἴναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι

καὶ στή δεξιὰ μου τῆ μεριά νά ἔχω ἓνα παραθύρι,
νά μπαινοβγαίνουν ὁμορφες, νά ῥχονται μαυρομάτες,
νά λέν «Θεὸς σχωρέσ' τονε τὸ νιὸ πού μᾶς ἀγάπα».

Σαράντα κλέφτες εἴμασταν, σαράντα-δύο νομάτοι
κι' ἐκάμαμε ὄρκο στὸ σπαθί, τρεῖς ὄρκους στὸ ντουφέκι,
«ἂν ἀρρωστήσει ὁ σύντροφος, νά τὸν φυλᾶν οἱ ἄλλοι».
Κι' ἦρθε καιρὸς κι ἀρώστησεν, ὁ δόλιος μας ὁ πρῶτος,
κι' ἓνας τὸν ἄλλον κανονεῖ, κι ἓνας τὸν ἄλλον λέει:
«Σύντροφοι, τί τὸν κάνουμε τὸν ξένο μέσ' στὰ ξένα;»
Κι αὐτὸς ὁ δόλιος τ' ἄκουσε, τοὺς κράζει καὶ τοὺς λέει:
«Παιδιά, στὰ χέρια πάρτε με, καὶ μέσ' στὴν ἀγκαλιά σας
καὶ μὲ τὰ χέρια σκάψετε τῆ γῆ πού θὰ πλαγιάσω,
φουχτιά χῶμα καὶ φίλημα, φουχτιά χῶμα καὶ δάκρυ
καὶ ρίξτε μὲ τὰ πίστομα, νά μὴ σᾶς διῶ πού πᾶτε.
Κι ἂν διῆτε τῆ μανούλα μου, τὴν πολυκαταροῦσα,
ὅπου μὲ καταριότανε τίς τρεῖς φορές τὸ χρόνο,
ἢ μιά ἔταν τοῦ Βαγγελισμοῦ, ἢ ἄλλη τῶν Βαγιῶνε
κι' ἢ τρίτη ἢ πλιὸ φαρμακερή, μὲ τὸ Χριστὸς Ἄνέστη,
μὴν πῆτε πὼς ἀπόθανα, σὲ κλέφτικα λημέρια!
μόνε πὼς ἐπαντρεύτηκα πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.

Ἄλλο ἐτοιμοθάνατο παλληκάρι ζητᾶ κάτι πιὸ τρυφερό.
«Μὴ μὲ περᾶστε ἀπὸ χωριό, μὰιδ' ἀπὸ τῆ Βυτίνα,
γιατ' ἔχω κεῖ ἀγαπητικιά, τὰ μαῦρα θὰ φορέσει,
τὰ μαῦρα δὲν τῆς πρέπουνε, τὰ μαῦρα δὲν τῆς πᾶνε».

Κόρη πού πᾶς στὸν ποταμὸ τὰ ροῦχα σου νά πλύνεις
πάρε καὶ μὲ τὰ ροῦχα μου, τοῦ ξένου νά τὰ πλύνεις.

Μὰ μὴν τ' ἀπλώσεις σὲ δεντρί, οὐδὲ σὲ κυπαρίσσι,
παρὰ σὲ πικραμυγαλιά π' ἀνθίζει τὸ Γενάρη,
νά πέσουν τ' ἄνθη ἀπάνω σου, τριγύρω στὰ μαλλιά σου
καὶ τὰ χρυσὰ τριαντάφυλλα στὰ ροδομάγουλά σου.

Ἄλλὰ πιὸ δραματικὸς εἶναι ὁ φαμελίτης γιατί ἐπὶ πλέον νιώθει ἔνοχος.

Γιάννος ψυχομαχάει, βαριά κοίτεται.

Κι ὅλα τὰ παλληκάρια κι ὅλα τὰ παιδιά τότε ρωτοῦν καὶ λένε:

– Γιάννο, πές μας το,

μὴν ἔχεις, Γιάννο, μάνα, μάνα κι ἀδερφό,

– Ἐγὼ ἔχω καὶ μανούλα, ἔχω κι ἀδερφό,

εἶμαι καὶ παντρεμένος, νά την πόρχεται

μὲ δυὸ παιδιά στὰ χέρια κι ἄλλο στὴν κοιλιά,

καὶ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέροντας

– Δὲ στό ἴπα, μωρὲ Γιάννο, πόλεμο μὴ θές;

– Σώπα, μωρὴ γυναίκα, μὴ μὲ κατεχεις!

Δὲν ἦταν μῆτε πέντε, μῆτε δεκοχτώ,

μόν' ἑφτά ἦταν χιλιάδες, ὅλη ἡ Τουρκιὰ

κι ἀπ' τὶς ἑφτά χιλιάδες ἕνας γλίτωσε,

πού ἔχε λαγοῦ πηλάλι, ζαρκαδοπήδαγε,

καὶ κείνος λαβωμένος!.. καὶ μὲ λάβωσε!

Παρ' ὅλ' αὐτὰ οἱ κλέφτες δὲν τὸ βάζουν κάτω χωρὶς καὶ νὰ ἀρνοιῦνται τίς χαρὲς τῆς ζωῆς ποὺ ἄλλωστε γι' αὐτὲς ἀγωνίζονται.

Οἱ κλέφτες ἐκαθόντανε σὲ μιὰ ψηλὴ ραχοῦλα,
κάθονται, μπαρμπερίζονται καὶ παίζουν τὸ μουστάκι.

Ἄ Δῆμος ὄχ' τὴ λεβεντιὰ κι ἀπὸ τὴν περηφάνεια,

τὰ παλληκάρια μάλωνε καὶ τὰ περιχουγιάζει.

Ἄ ψυχογιός του τῶ' λεγε κι ὁ ψυχογιός τοῦ λέει:

«Μὴν τὰ μαλώνεις τὰ παιδιά, μὴν τὰ περιχουγιάζεις,

γιατί θελά ῥθη ἕνας καιρός, θελά ῥθη ἕνα ζαμάνι,

θελά ῥθη γι' ἕνα πόλεμος κι ἕνα κακὸ σεφέρι

θελά σφαχτοῦνε τὰ παιδιά γιὰ νὰ λευτερωθοῦμε».

Γιὰ τὴν ἀνησυχία τοῦ καπετάνιου ὅμως φταίει ἡ ἀνάμνηση τῆς δικῆς του νιότης.

Πολλὲς φορὲς περπάτησα μ' ἕνα κορίτσι ἀντάμα.

Στὰ μάτια δὲν τὸ τήραξα, δὲν τό ἔχα φιλημένο!

καὶ νὰ τ' ἀφήκω ἀφίλητο (;) ταχιά γελάει μὲ μένα!

Πιάνω καὶ δένω τ' ἄλογο, σὲ λεμονιάς κλωνάρι,

κρεμάω τὸ ντουφέκι μου στ' ἄλογου τὸ μπροστάρι,

φιλιῶ τὴν κόρη μιὰ φορά, φιλιῶ τὴν κόρη δύο

καὶ μέσ' στοῦ τρίτου φίλημα, μοῦ φεύγει τ' ἄλογό μου.

«Σύρε, ξένε, γιά τ' ἄλογο, σύρε γιά τὸ ντουφέκι.
– Λύκος νὰ φάη τ' ἄλογο, νὰ σπάση τὸ ντουφέκι!»

Ἐδῶ ἐπιτρέψτε μου παρακαλῶ τὸ ξεστράτισμα νὰ σᾶς θυμίσω τὸ «ἐρωτικό» τοῦ ποιητῆ λαοῦ μας πού θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τῆς παγκόσμιας λυρικῆς ποίησης.

Κόκκινο χεῖλι ἐφίλησα
κι' ἔβαψε τὸ δικό μου
καί στὸ μαντήλι τό' συρα
κι' ἔβαψε τὸ μαντήλι
καί στὸ ποτάμι τό' πλυνα
κι' ἔβαψε τὸ ποτάμι·
κατέβη ὁ αἰτός νὰ πιεῖ νερό
κι' ἔβαψαν τὰ φτερά του
κι' ἔβαψ' ὁ ἥλιος ὁ μισός
καί τὸ φεγγάρι ἀκέρηο.

Ἦταν καὶ διαστήματα πού ὁ κλεφτοπόλεμος ὅπως φαίνεται, ἀτονοῦσε. Καὶ ὁ ποιητὴς ἐκφράζοντας τὴν ἀνησυχία τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀπραξία τῶν κλεφτῶν, τοὺς τὸ διαμηγεῖ ἐπιστρατεύοντας τὸν παμφυχισμό τοῦ σκλαβωμένου τόπου.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριά δὲν ἔχουν,
δὲν κλαῖνε γιά τ' ἀψήλωμα, δὲν κλαῖνε γιά τὸ χιόνι
μὰ κλαῖνε πὼς τ' ἀρνήθηκαν οἱ κλέφτες οἱ Ἄντρουτσαῖοι.
Συχνωρωτιῶνται τὰ βουνά, το'να ρωτάει τ' ἄλλο,
ἢ Γκιώνα λέει τῆς Λιάκουρας κι ἢ Λιάκουρα τῆς Γκιώνας:
Γκιώνα μου, πού εἶσαι πιὸ ἀψηλά καὶ πιὸ μακρὰ ἀγναντεύεις
μὴν εἶδες κλέφτες πουθενά, ἐκεῖν' τοὺς Ἄντρουτσαίους;
– Τοὺς κλέφτες μας τοὺς χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι.
Κάμποι, δῶστε τοὺς κλέφτες μας, ἐκεῖν' τοὺς Ἄντρουτσαίους,
μὴ λυώσουμε τὰ χιόνια μας καὶ γίνετ' οὔλοι βάλτοι».

Ἡ Ἄγγλος περιηγητὴς Leake ὅταν περιοδεύει στὴν Ἠπειρο γράφει...

«Ταξιδεύοντας γιά τὸ χωριὸ Καλαρύτες φιλοξενηθήκαμε στὸ καλοχτισμένο μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γιώργη. Φάγαμε καθισμένοι πάνω σὲ χαλιὰ καὶ πίνοντας βαθὺ κόκκινο κρασί ἀκούγαμε λυπητερά κλέφτικα τραγούδια. Ἀναφέρονταν στὰ γενναῖα κατορθώματα καὶ τὴν τραγωδία τῶν Σουλιωτῶν καὶ στὸν θάνατο τοῦ Κατσαντώνη,

ένος από τους μεγαλύτερους και πιό τραγουδημένους ἥρωες τῶν κλεφτῶν. Μὲ διαταγή τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ θανατώθηκε μὲ τὸν πιό φριχτὸ τρόπο ἀνάμεσα σὲ πλῆθος Τούρκους. Μέχρι τὴν τελευταία του στιγμή χωράτευε μὲ κάποιον συγγενή του πού ὑπόμεινε πλάι του τὸ ἴδιο μαρτύριο».

Ἐὶς τοῦτο περιηγητῆς ἐντυπωσιάζεται ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ καλὰ σχολεῖα πού λειτουργοῦν στὰ Γιάννενα.

«Λένε, πὼς ἓνα ἀπὸ τὰ δραστικά κίνητρα πού ἔπεισαν τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἡ ἰδρύση σχολείων ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη μέθοδο γιὰ νὰ βελτιωθεῖ ἡ κατάστασή τους, ἦταν ἓνας καλόγερος, ὁ Κοσμάς, πού ἐπὶ ὀχτῶ χρόνια περιδεύοντας σ' ὀλόκληρη τὴ χώρα, εἶχε γιὰ κύριο θέμα τῶν κηρυγμάτων του τὴν παιδεία. Ἦταν ἀκόμα καὶ κοινωνικὸς μεταρρυθμιστής. Ὁ ζῆλος του τὸν ὁδήγησε στὸ μαρτύριο. Δολοφονήθηκε τὸ 1780 ἀπὸ τὸν Κούρτ Πασά».

Γιὰ τὸν Ἀλῆ-Πασά σκέφτεται...:

«Ὁ Ἀλῆ Πασάς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ἀπέκτησε πολιτικὴ σημασία γιὰ τὴν Εὐρώπη ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν εὐνοία τῶν ξένων. Συχνὰ ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐγκαταστήσει κληρονομικὴ ἐξουσία. Δὲν ἔχει ὅμως ἐμπιστοσύνη στὴν ἱκανότητα τῶν γιῶν του! ἀλλὰ φοβᾶται καὶ γιὰ τὴ ζωὴ του, ἀφοῦ πολλὰ φορὲς ρωτᾷ εἰς σὲ περίπτωσι κινδύνου θὰ μπορούσε νὰ ὑπολογίσει στὴν πολιτικὴ τῶν Ἀγγλων, τὴν ὁποία θαυμάζει περισσότερο. Ὡστόσο, δὲν διστάζει νὰ καταφεύγει σὲ ἐγκληματικές πράξεις πού ἀποκλείεται νὰ τοῦ προσφέρουν αὐτὴ τὴν εὐνοία».

Αὐτὰ γράφονται πολὺ πρὶν ὃ Ἀλῆς βρεθεῖ σὲ κίνδυνον. Ἄλλο ὅμως ἡ ἀνθρωπιστικὴ εὐαισθησία, αὐτοῦ, τοῦ περιηγητῆ, καὶ ἄλλο ἢ πολιτικὴ.

«— Μαῦρο πουλάκι πού ἔρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρου μέρη,
πές μου τί κλάψες θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια
ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, πού τὰ βουνὰ ραγίζουν!
Μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιά καὶ πόλεμος τὴν καίγει;»
«— Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίγει·
οἱ Ἑγγλέζοι τὴν ἐπούλησαν εἰς τὰ σκυλιὰ τοὺς Τούρκους
κι' ὅλοι θὰ πᾶν' στὴν ξενιτειὰ οἱ Παργινοὶ οἱ καημένοι.
Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἄσπρα τους στήθια,
παπάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τίς ἐκκλησιὰς τους,
μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
φιλοῦν τίς πέτρες καὶ τὴ γῆ, καὶ τρώγουνε τὸ χῶμα.

Περιηγητῆς

Στοὺς Δελφούς, ὄχι μόνο δὲ μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ νὰ μελετήσου-

με τις αρχαιότητες αλλά μᾶς φυλάκισαν καὶ σ' ἓνα σπίτι. Ὁλόκληρο τὸ χωριὸ μαζεύτηκε ἐκεῖ καὶ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τρεῖς γέροντες ἄρχισε τὴν ἀνάκριση.

– Ποιὰ εἶναι ἡ πατρίδα σας, ποιὸς ὁ βασιλιάς σας, τί θέλετε ἐδῶ...;

Ἀπαντήσαμε σὲ ὅλα, ἀλλὰ ἐκεῖνοι μᾶς εἶπαν πὼς δὲ θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ δοῦμε τίποτα, κι ὅτι ἀπ' τοὺς Φράγκους πού ἔρχονται νὰ διαβάσουν τὰ μάρμαρά τους καὶ ν' ἀντιγράψουν τὰ γράμματά τους τίποτα καλὸ δὲν εἶδαν».

Ὁ φίλος τοῦ λόρδου Βύρωνα Douglas ὅταν ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἀθήνα, ἀνεβῆ στὴν Ἀκρόπολη, καὶ ἀντικρύσει τὸν Παρθενώνα μετὰ τὴν ἐλγίνεια καταγίδα θὰ ὁμολογήσει:

«... μῶ φαίνεται ὅτι ἔχουμε διαπράξει μέγα ἔγκλημα ἐναντίον ἑνὸς ἀπροστάτευτου καὶ φίλικου ἔθνους... Μένω κατάπληκτος ὅταν ἀναλογίζομαι τὰ θρασύτατα χέρια πού ἀποτόλμησαν νὰ μετακινήσουν τὰ μνημεῖα πού εἶχε εἰσγηγεῖ ὁ Περικλῆς καὶ ἐκτελοῦσε ὁ Φειδίας».

Λόρδος Βύρων, στίχοι ἀπὸ τὸ ποιητικὸ τοῦ ἔργο Child Harold.

«Μὰ πῶς...;

Θὰ ξεστομίσουνε ποτὲ χεῖλη Βρετανικά
πὼς ἡ Ἀλβιόνα χάρηκε ἀπὸ τῆς Ἀθηνᾶς τὸ κλάμα;
Πατρίδα μου, μ' ὄλο πού στὸ ὄνομά σου
σπάραξαν τὰ στήθια της οἱ βέβηλοι,
κρύψε τὸ ἀνόσιο ἔργο τους
πού κάνει τὴν Εὐρώπη νὰ κοκκινίζει ἀπὸ ντροπὴ.

«Ὁραία Ἑλλάδα! Παγερὴ καρδιά ἔχει
ὁποῖος δὲ νιώθει βλέποντάς σε ὅ,τι ὁ ἔραστής
πάνω στὸ μνημεῖο ἐκείνης πού ἀγαποῦσε

Καταραμένη ἡ ὥρα πού ἀπ' τὸ νησί τους κίνησαν
κι ἦρθαν νὰ σπαράξουνε τὸ ματωμένο στήθος σου
σέρνοντας στοῦ βορρᾶ τὰ κλίματα τοὺς ἔμφοβους θεοὺς σου.

«Τ' ὄνομά του, πλάι στοῦ ἐμπρηστῆ θὰ μείνει τῆς Ἐφέσου
κι' ἡ ἐκδίκηση θὰ τὸν ἀκολουθεῖ πέρα ἀπ' τὸν τάφο,
Ἕλγιν, μαζί καὶ Ἡρόστρατος,
κι οἱ δύο καταραμένοι στοὺς αἰῶνες.

Περιηγητῆς

«Ἡ πολιτικὴ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα παρουσίαζε, ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ, στὰ μάτια τῶν προσεχτικῶν παρατηρητῶν, συμπτώματα ἐκκρηκτικά. Ἡ Ἑλλάδα δὲν μπορεῖ πιά νὰ παραμείνει ὑποδουλωμένη στὴν Τουρκία. Κινεῖται γοργὰ πρὸς τὴν

ἀπελευθέρωσή της, καὶ φιλοδοξεῖ νὰ καταλάβει τὴ θέση της ἀνάμεσα στὰ ἀνεξάρτητα εὐρωπαϊκὰ ἔθνη.

Ὁ ποιητὴς λαὸς

Ὁ Θεοδωράκης κάθεται στὴ Ζάκυθο στὴ ράχη,
βάνει τὸ κιάλι καὶ τηράει καὶ τὸ Μωριά ἀγναντεύει,
γλέπει τὰ πέλαγα βαθιὰ καὶ τὰ βουνὰ γεράνια,
γλέπει τὴν Ἀλωνίσταινα, τὸ ῥημο Λιμποβίτσι,
γλέπει λημέρια κλέφτικα πολὺ χορταριασμένο
καὶ τοῦ ῥθε τὸ παράπονο καὶ κάθεται καὶ κλαίει,
«— Σταμάτη ποῦν' τ' ἀδέρφια μας, ὁ Γιάννης κι ὁ Γιωργάκης;»

Ψηλὸ βουνὸ τετράγκωνο ποτάμι ροβολάει,
μὰ ἦταν πλατὺ μὰ ἦταν βαθύ, στὴ μέση ματωμένο·
ἐπλένανε τρεῖς λυγερές καὶ τρεῖς καλές κοπέλλες.
Ἡ μιά πλένει τοὺς ἄρρωστους, ἡ ἄλλη τοὺς λαβωμένους,
καὶ τοῦ Γιωργάκη ἡ ἀδελφή ἡ πολυλυπημένη
ἐκείνη πλέν' τὸν ἀδερφό, τὸ πρῶτο παλληκάρι
ποῦ ἦταν καμάρι τοῦ Μωριά καὶ σέ βουνὰ καὶ κάμπους.

Αὐτὰ τραγουδᾷ ὁ σκλάβος ποιητὴς λαὸς στὰ χωριά τοῦ Μωριά ἀγνοώντας τὸ τί λέει ὁ κόμης Μέτερνιχ στὴν λαμπερὴ πανίσχυρη Βιέννη. «Μόνο οἱ μονάρχες ἔχουν δικαίωμα νὰ καθορίζουν τίς τύχες τῶν λαῶν. Οἱ ἡγεμόνες δίνουν λόγο γιὰ τίς πράξεις τους μόνο στὸ Θεό. ...Πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά μας τριακόσιες ἢ τετρακόσιες χιλιάδες κρεμασμένοι, στραγγαλισμένοι, παλουκωμένοι δὲν εἶναι καὶ σπουδαῖο πράγμα ἀφοῦ κάθε ἐπανάσταση εἶναι ὅ,τι χειρότερο».

Καὶ ἔτσι...

Κρυφὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφὰ τὸ λέν τ' ἀηδόνια,
κρυφὰ τὸ λένε ὁ γούμενος ἀπὸ τὴν Ἅγια Λαύρα:
«Παιδιά γιὰ μεταλάβετε, γιὰ ξεμολογηθῆτε·
δὲν εἶν' ὁ περσινὸς καιρὸς κι ὁ φετεινὸς χειμῶνας.
Μᾶς ἦρθε ἡ ἀνοιξὴ πικρὴ, τὸ καλοκαίρι μαῦρο,
γιατὶ σηκώθη πόλεμος καὶ πολεμᾷν τοὺς Τούρκους,
νὰ διώξομε ὅλη τὴν Τουρκιά ἢ νὰ χαθοῦμε οὐλοί».

26 Μαρτίου 1821. Ὁ Ὀλλανδὸς πρόξενος στὴν Ἀθήνα σημειώνει στὸ ἡμερολόγιο του:

«Κυκλοφοροῦν φήμες γιὰ μεγάλη ἐπανάσταση στὸ Μωριά».

2 Ἀπριλίου. Ἐνας πεζοδρόμος πού ἔφθασε ἀπό τήν Πάτρα εἶπε ὅτι κάπου χίλιοι ἐπαναστάτες ἀποβιάστηκαν στήν πόλη. Ὅλοι οἱ Τούρκοι ἀποσύρθηκαν στά φρούρια τους».

21 Ἀπριλίου. Βγήκαν σήμερα ἀπό τήν Ὑδρα ἔντεκα καράβια. Λέγεται πῶς πᾶνε νά ἀποκλείσουν τόν Εὐρίπο.

25 Ἀπριλίου. Σήμερα τὸ πρωὶ δύο ὥρες πρὶν ἀπ' τήν αὐγή ἀκούστηκαν πυκνοὶ πυροβολισμοὶ καὶ ξαφνικὰ ἡ πόλη κατακλύσθηκε ἀπὸ ἐπαναστάτες. Δὲν ἄκουγες ἄλλο ἀπὸ κραυγές «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ «Ἐλευθερία».

Οἱ ἐλπίδες καὶ οἱ αὐταπάτες γίνονται παραλήρημα.

«Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Γένους μας πρίγκηψ Ὑψηλάντης κυρίεψε μὲ τὸ πῦρ καὶ τήν μάχαιραν τήν Ἀνδριανὴ (Ἀνδριανούπολη) καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐμβαίνει καὶ εἰς αὐτὴν τήν Κωνσταντινούπολιν».

Ὁ Κολοκοτρώνης γυρίζει ἀμέσως στὸ Μωριά, κι ἀφοῦ συναντηθεῖ μὲ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς...

... φκιάνει ταμπούρια δυνατά, μαζεύει παλληκάρια,
βάνει μπαϊράκια κόκκινα, πράσινα καὶ ἀ-γεράνια,
βάνει τὸν Τίμιον τὸ Σταυρό, τήν Παναγιὰ Παρθένα.
«Βοήθα Χριστέ καὶ Παναγιὰ κι' ἀφέντη Ἅγιο-Νικόλα,
νά πᾶμε στήν Τριπολιτσά στήν ξακουσμένη χώρα,
νά πάρ' με σκλάβους μπέηδες, νά πάρ' με κεχαγιάδες,
νά πιάσουμε καὶ τὸν Πασά μὲ οὔλα του τ' ἀσκέρια».

Ὁ ὑπὲρ πάντων ἀγῶν ἀνάβει ταυτόχρονα στὴ Ρούμελη κι ὁ ποιητὴς μᾶς λέει...

Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες.
Σκίστηκε τὸ ντουφέκι του καὶ γένηκε κομμάτια.
Σέρνει καὶ τὸ λαφρὸ σπαθὶ καὶ στὴ φωτιά χουμάει,
ἔκοψε Τούρκους ἄπειρους κι ἑφτὰ μπουλουκιμπασηδες
καὶ τὸ σπαθὶ του σκίστηκε ἀπάνω ἀπὸ τὴ φύχτα,
κι' ἔπεσε ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχτρῶν τὰ χέρια.

Τὸ Διάκο τότε παίρνουνε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάζουν,
ὀλόρτο τὸν ἐστήσανε κι αὐτὸς χαμογελοῦσε,
τήν πίστη τους τοὺς ἔβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάτες.
«— Σκυλιά, κι ἂν μὲ σουβλίσετε ἕνας Γραικὸς ἐχάθη.

Ἄς εἶναι ὁ Ὀδυσσεὺς καλὰ κι ὁ καπετὰν Νικήτας,
αὐτοὶ θὰ φᾶνε τὴν Τουρκία κι ὅλο σας τὸ ντοβλέτι».

Οἱ τυφλοὶ ἢ ἐθελotuφλοῦντες περιηγητὲς δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀναβλέψει. Ἴδου...

«Εἶναι τιποτένιοι. Δὲν ἔχουν οὔτε τιμὴ, οὔτε πατριωτισμό, οὔτε θάρρος. Πῆραν τὰ ὅπλα μόνο γιὰ λεηλασία, καὶ γιὰ νὰ σφάζουν γυναικόπαιδα».

Τὸ κλέφτικο τραγούδι γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Τρίπολης θυμίζει τὸ θρῆνο τῶν Περσῶν γιὰ τὴ συμφορὰ τους στὴ Σαλαμίνα, στὴν τραγωδία τοῦ Αἰσχύλου. Μίμηση; Μᾶλλον ὄχι! Οἱ συμπτώσεις στὴ γνήσια ποίηση εἶναι αὐτοφυεῖς.

Τρίτη, Τετράδη χλιβερή, Πέμπτη φαρμακωμένη,
Τετράδη ἐστήθη ὁ πόλεμος στὴ γῆ, στὴν ἐκουμένη,
κλαῖνε οἱ μαννάδες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ μάννες
κλαῖνε καὶ τρεῖς χανούμισσες καὶ τρεῖς καλὲς κυράδες.
Ἡ μιὰ κλαίει τὸν ἄντρα της, ἡ ἄλλη τὸν ἀδερφό της,
ἢ τρίτη ἢ καλύτερη τὸν ἀκριβόνο γιου της
«Ποῦθε εἶσαι καὶ δὲ φαίνεσαι καμαρωμένε γιουί μου,
πού ἦταν λουλούδι στὸ Μωριά καὶ φλάμπουρο στὴν Πόλη,
ἦταν καὶ στὴν Τριπολιτσὰ πύργος θεμελιωμένος.
Κολοκοτρώνης στό 'καψε τὸ ἔρμο σου παλάτι,
κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιά γιὰ ἀγάδες,
καὶ τὰ ψηλά πατώματα γιὰ τίς καλὲς κυράδες.

Γιὰ τὴ μάχη στὰ Δερβενάκια

Φύσα μαῖστρο δροσερὲ κι' ἀέρα τοῦ πελάγου
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴ μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη τ' ἀσκέρι
στὰ Ντερβενάκια κείτονται, κορμιὰ χωρὶς κεφάλια.
Βάνουν τὴ γῆ γιὰ στρώματα, πέτρες γιὰ μαξιλάρια,
βάνουν πανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.
Ἔνα πουλάκι πέταγε κι οὔλοι τὸ ἐρωτᾶνε:
– «Πουλί πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;»
– «Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ παραπίσω γι' οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια».

Περιηγητὴς... «Ὅλες οἱ ἀπόπειρες γιὰ ὑποκίνηση Σταυροφορίας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων στηρίζονται σὲ χονδροειδεῖς ψευδολογίες γιὰ τὴν ἀνωτερότητά τους ἔναντι τῶν Τούρκων καὶ γιὰ τὴν ἔφεσή τους γιὰ μάθηση καὶ ἐκπολιτισμό. Ὅποιοι ὑποστηρίζουν τὴν ὑπόθεσή τους θὰ τὴν ἐγκαταλείψουν στὸ τέλος ἀπογοητευμένοι».

Ἄλλος... «Ἡ ἐπανάστασή τους θὰ συντριβεῖ. Ἀκόμα καὶ οἱ νησιῶτες θαλασσομάχοι θὰ συντριβοῦν καὶ ὅλοι οἱ Ἑλληνες θὰ χάσουν τὴ λίγη εὐημερία ποὺ ἐξασφαλίζουν ὑποταγμένοι στοὺς Ὀθωμανούς».

Ἄσπρα μου πουλιά, μαῦρα μου χελιδόνια
μὴν τὴν εἶδατε τὴ δωδεκα-φρεγάδα;
— Ψὲς τὴν εἶδαμε στῆς Πόλης τὰ μπουγάζια,
τὴν κυνήγαγαν τρία Τούρκικα καράβια,
τὴν πυροβολοῦν τῆς σπάζουν τὸ τιμόνι·
τότε φώναξε ὁ Κώστας ὁ Κανάρης:
«Στάσου, Ἄλῃ πασά, νὰ φτιάσω τὸ τιμόνι,
κι' ἂν μὲ πιάσουνε μάειδε καὶ στὰ μισά μου,
σκλάβος γίνομαι, ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ μου,
κι' ὅλοι οἱ ναῦτες μου κι' ὅλοι οἱ καπεταναῖοι».

Ἡ ἐπανάσταση δὲ θὰ συντριβεῖ. Θὰ χρειαστεῖ ὅμως ὑπεράνθρωπη ἀντοχή.
Ἄφῆνω ὅμως τὸ λόγο στὸν ποιητὴ λαό.

Ἔσεις βουνὰ τῆς κατοχῆς, βουνὰ τοῦ Ξηρομέρου
βαστάτε, νὰ βαστάξωμε τὸν φετινὸ χειμῶνα.
Ὁ Βάλτος ἐπροσκύνησε κι ὅλο τὸ Ξηρομέρι,
τὸ Μεσολόγγι τὸ μικρό, αὐτὸ δὲν προσκυνάει,
μόνο χαλεύει πόλεμο, χαλεύει τὸ ντουφέκι,
γιατ' ἔχει ἄντρες διαλεχτούς, κι ὅλο καπεταναίους,
ἔχει τὸ Μάρκο Μπότσαρη μὲ χίλιους πεντακόσιους.

Συνέχεια τῶν γεγονότων μὲ ἄλλο τραγούδι.
Τρεῖς περδικοῦλες κάθονταν ψηλὰ στὰ Λιβαδάκια
ν' εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερά βαμμένα,
τὶ ἀπὸ βραδὶς μοιρολογοῦν καὶ τὸ ταχύ φωνάζουν.
«Σκοντριὰν πασὰς μᾶς ἔρχεται μὲ χίλιους ὀχτακόσους,
στὸν κάμπο ρίχνει τὴν ὀρδή, στὸν κάμο ξεπεζεύει».
Κι ὁ Μάρκος καθὼς τὰ ἤκουσε πολὺ τοῦ κακοφάνη,
πικρὸ γιουρούσι ν' ἔκανε στοῦ Σκόδραλη τ' ἀσκέρι·
στὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
κι αὐτοῦ στὸ πισωγύρισμα ν' ἀμέτρητες χιλιάδες.
Κι ἓνας Λατίνος, τὸ σκυλί, —νὰ τοῦ ἔχε πέσ' τὸ χέρι—
μὲ τὸ ντουφέκι ὀπόριξε στοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι..!

τὸ στόμα τ' αἶμα γιόμισε, τ' ἀχειλι του φαρμάκι
 κι ἡ γλώσσα του ἀηδονολαλεῖ καὶ στοὺς συντρόφους λέει:
 «Μὴν κιοτευτῆτε μπρὲ παιδιά, μὴ βάνετε στὸ νοῦ σας
 κι ἐγὼ θὰ πα' νὰ γιατρευτῶ γιὰ πέντε δέκα μέρες
 καὶ πάλι πίσω θέλα 'ρθῶ, πίσω νὰ σᾶς συμμαῶσω».

Καὶ συμπληρώνω μ' ἓνα θαυμαστὸ ἐπιγραμματικὸ τετράστιχο.

Τ' ἀκούει ἡ μαύρη γῆς, τρεῖς χρόνους δὲ χορτιάζει,
 τ' ἀκοῦνε τὰ βουνά, καὶ κείνα ραιίστηκαν,
 τ' ἀκούει ὁ οὐρανὸς καὶ κείνος δὲ σταλάζει.
 Τὸ Μάρκο συλλογιοῦνται τὸ Μαρκομπότσαρη.

Γιὰ τὸ θάνατο ἄλλου ἀγωνιστῆ.

Πετρόμπεης καθότανε στὸ μεσιανὸ μπαλκόνι
 κι ἐσφογγίζε τὰ μάτια του μ' ἓνα χρυσὸ μαντήλι·
 καὶ ἡ μπέαινα τὸν σίμωνε καὶ τὸν γλυκορωτάει:
 – «Τί ἔχεις μωρὲ Πετρόμπεη πού χύνεις μαῦρα δάκρυα;»
 – Σήμερα γράμμα φέρανε πού νὰ μὴν τό 'χαν φέρει
 κι ἀπόξω λέει τ' ἀπόγραμμα καὶ μέσα λέει τὸ γράμμα
 «Τὸν Κυριακούλη σκότωσαν στὴ μάχη στὸ Φανάρι
 καὶ κλαίω γιὰ τὸν ἀδερφὸ καὶ πρῶτο καπετάνιο».

Ἡ ἀντοχή τῶν Ἑλλήνων διαψεύδει τοὺς δύσπιστους ξένους καὶ αὐξάνει τὸν ἀριθμὸ τὸν ἀγνῶν φιλελλήνων πού ἔρχονται νὰ ἀγωνιστοῦν κι αὐτοὶ γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς χώρας ἢ γιὰ προσκύνημα. Στὸ μικρὸ διάστημα πού ἡ Ἀθήνα ἐλευθερώνεται ἓνας προσκυνητῆς περιηγητῆς γράφει...

«Ὁ ἥλιος μόλις πρόβαλε κι ἐγὼ βρίσκομαι κι ὅλας στὴν Ἀκρόπολη. Τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ δίνει στὸ ναὸ τῆς Ἀθηναῶν μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια. Τὰ ἐρείπια στολίζονται μὲ τίς πρῶτες ἀχτίδες πού τὰ τυλίγουν. Ὅλα ἐδῶ μὲ πλημμυρίζουν μεθυστικὴ γοητεία. Μιὰ νεαρὴ Ἑλληνίδα ἦρθε νὰ μοῦ πουλήσει σύκα ὀλόγλυκα ἀπὸ τὸ μικρὸ κῆπο τοῦ φρουρίου. Τὰ γεῦσμαι γράφοντάς σας κάτω ἀπὸ μιὰ καρυάτιδα. Κυττάζω πότε τὸ ἀγαλμα, πότε τὸ νέο κορίτσι. Κυττάζω τὸν ναὸ πού ἀπειλεῖ νὰ μὲ θάψει κάτω ἀπ' τὰ ἐρείπιά του, καὶ σκέπτομαι ἐσᾶς, τὴν Ἀθήνα, τὸ μέλλον. Μιὰ γλυκειὰ μελαγχολία τυλίγει τὴν ψυχὴ μου. Δὲν βλέπω πιά τίποτα μπροστά μου. Ὀνειρεύομαι. Ἀπόκαμα νὰ βλέπω καὶ νὰ αἰσθάνομαι.

Ὅταν τὴν ἐπισκέπτεται ὁ Σατωβριάνδος, ἡ κατάσταση στὴν Ἀθήνα δὲν εἶναι ἡ ἴδια.

«Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο τοῦ λόφου θὰ μποροῦσε κανεὶς ν' ἀκούει ἀπὸ τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου τὸ θρῆνο τοῦ Οἰδίποδα, τοῦ Φιλοκτήτη, τοῦ Ἡρακλῆ, τὰ χειροκροτήματα τῶν πολιτῶν, τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένη. Ἀλίμονο, κανένας τέτοιος ἦχος δὲν ἔφθανε στὴν ἀκοή μου. Μονάχα μερικές κραυγές, πού ξέφευγαν ἀπὸ τοὺς σκλαβωμένους, τάραζαν τὰ μνημεῖα πού ἀντηχοῦσαν ἄλλοτε ἀπὸ τὴ φωνή ἐνὸς ἐλεύθερου λαοῦ».

Ἄλλὰ ἡ κατάσταση ἀλλάζει καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἐπαναστατημένη χώρα καθὼς ἔρχονται τὰ πιὸ δύσκολα χρόνια γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα. Ἔτος 1825...

Ὁ κοῦκος φέτο δὲ λαλεῖ οὔτε καὶ θὰ λαλήσει,
παρὰ ἡ τρυγὸνα ἢ χλιβερὴ τὸ λέει τὸ μοιρολόγι:
«Φέτο μᾶς ἦρθεν ἡ Ἀραπιά καὶ κόβει καὶ σκλαβώνει.
Ἐσκλάβωσαν μικρὰ παιδιὰ, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες,
ἐσκότωσε λεβεντουριά καὶ καπετανταραίους».

Τ' ἔχουν τῆς Μάνης τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκοιμένα
δίχως χιονιὰ χιονίζονται, δίχως βροχὴ βρεχῶνται,
'πὸ τῶν κλεφτῶν τὰ κλάματα κι' ἀπὸ τὰ μοιρολόγια·
τ' ἐβγήκ' ἕνας Μπραῆμ πασάς, ἕνας κακὸς ἀράπης λεβέντης,
πιάνει καὶ σπάζει κόκκαλα, τῶν κλέφτων τὰ κεφάλια!
κι ὅσοι κλέφτες τ' ἀκούσανε πᾶνε νὰ προσκυνήσουν.
Κι ὁ Ζαχαράκης τὸ σκυλί δὲν πάει νὰ προσκυνήσει,
μὰ 'κατσε ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλά στὰ κορφοβούνια,
πιάνει καὶ γράφει γράμματα καὶ στέλνει στὸ Μπραῆμη:
«Δὲ σὲ φοβᾶμαι βρὲ πασᾶ, στ' αὐτί μου δὲ σὲ βάνω,
τ' ἔχω καράβια τρίκαρτα, καράβια σιδερένια».

Εἶναι κι' ἄλλοι, καὶ χωρὶς καράβια πού «δὲν τὸν βάνουν στ' αὐτί» τους.

Τοῦ Φλέσα ἡ μάνα κάθεται στὴν Πολιανὴ τῆ ράχη,
μὲ τὰ πουλιὰ κουβέντιαζε καὶ μὲ τὰ χελιδόνια:
— «Πουλᾶκια μ' ἄγρια κι ἡμέρα, ἄγρια κι ἡμερωμένα
μὴν εἶδατε τὸν ἀρχηγὸ τῆς Πολιανῆς τὸν κλέφτη;»
— «Ἐψές, προψές τὸν εἶδαμε μεσ' στοῦ Λαμπίρ' τῆ βρύση
καὶ σὺναζε τ' ἀσκέρι του νὰ πάει νὰ πολεμήσει.

– «Ἄντε, παιδιά, νὰ πιάσουμε τὸ ἔρημο Μανιάκι».
 Κι ἀρχίσανε τὸν πόλεμο ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὸ βράδυ
 Μπραϊμης θάνει μιὰ φωνή, λέει τοῦ Παπαφλέσσα:
 – «Ἔβγα, Φλέσα, προσκύνησε μὲ οὔλο σου τ' ἀσκέρι
 – «Δὲ σὲ φοβᾶμαι, Μπράιμ πασά, στὸ νοῦ μου δὲ σὲ θάνω
 κι ἐμὲ μιντάτι μοῦ 'στειλαν οὔλ' οἱ καπεταναῖοι.
 Ὁ Φλέσας θάνει μιὰ φωνή καὶ κάνει τὸ γιουρούσι·
 αὐγὴ ἄρχισεν ὁ πόλεμος καὶ τέλειωσε τὸ βράδυ·
 μὲ τ' ἄστρα τὸν ἐσκότωσαν τῆς Πολιανῆς τὸν κλέφτη.
 Ὅσ' εἶστε φίλοι κλάψετε, καὶ σεῖς ἔχτροι χαρῆτε.

Περιγηγητής

«Ποιὸς λαὸς ἐξουθενωμένος κάτω ἀπὸ τόσο βάρβαρο ζυγὸ ποὺ βαραίνει πάνω του σχεδὸν τετρακόσια χρόνια θὰ εἶχε ἀποφύγει τὸν ἐξαφανισμό...; Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ θαυμάσει κανεὶς τὸ δυναμισμό ποὺ ὀπλίζει τοὺς Ἕλληνες μὲ τόση ἀντοχὴ στοὺς αἰῶνες τῆς τυραννίας;

Ἄλλος

«Πληροφορήθηκα ἀπὸ Γάλλους ἀξιωματικούς ὅτι μιὰ μέρα ἔγινε συνάντηση Ἰμπραήμ-Κολοκοτρώνη. Στάθηκαν ἀντικρυστὰ πάνω σὲ μιὰ βαθειὰ χαράδρα.

– «Παραδώσου», τοῦ φώναξε ὁ Ἰμπραήμ «Θὰ σὲ φορτώσω πλοῦτη».

– «Ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδας μου εἶναι μύριες φορές πιὸ ἀκριβὴ ἀπὸ τοὺς θησαυρούς σου», ἀπάντησε ὁ Ἕλληνας ἥρωας. Ἔριξε καὶ μιὰ ντουφεκιά, σκότωσε ἓναν Ἀραβὰ τῆς συνοδείας τοῦ πασᾶ, καὶ ἐξαφανίστηκε».

«Βαδίζαμε σὲ μιὰ ἔρημη χώρα. Δὲ βλέπαμε πουθενὰ οὔτε τὸ ἐλάχιστο ἴχνος καλλιιεργειῶν. Ποῦ καὶ ποῦ σπίτια ἀκατοίκητα καὶ ἐτοιμόρροπα, πυρπολημένα ἐξωκλήσια. Συναντήσαμε σὲ μιὰ βρύση μιὰ μικρὴ ὀμάδα πολεμιστῆς. Οἱ περισσότεροι φοροῦσαν κουρέλια καὶ ἦταν ὀπλισμένοι μὲ παλιοτούφεκα δεμένα μὲ σκοινιά. Μερικοὶ κρατοῦσαν λόγχες ποὺ εἶχαν φιάξει οἱ ἴδιοι. Θὰ σκοτωθοῦμε, σκοτώνοντας τοὺς ἐχθρούς μας, ἔλεγαν. Τοὺς λυπόμουν ἀλλὰ καὶ τοὺς θαύμαζα».

Ταυτόχρονα, μὲ μήνυμα ἀπὸ τὸν Σουλτάνο «ἢ τὸ Μεσολόγγι ἢ τὴν κεφαλὴν σου», ὁ Κιουταχῆς πολιορκεῖ ἐπὶ δέκα μῆνες, χωρὶς ἀποτέλεσμα τὴν πολυπάθη πόλη.

Νὰ ἤμουν πουλι νὰ πέταγα, νὰ πήγαινα τ' ἀψήλου,

ν' ἀγνάντευα καὶ νὰ ἴγλεπα τὸ δόλιο Μεσολόγγι.

Πέφτουν κανόνια στῆ στεριά καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,

πέφτουν τὰ λιανοντούφεκα σὰν ἄμμος, σὰ χαλάζι.

Ὁ Ἰμπραήμ γράφει στό Σουλτάνο πώς αὐτός, σέ δυὸ βδομάδες θά 'χει ξεθεμελιώσει τὸ Μεσολόγγι, καὶ σπεύδει, μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου του. Οἱ δυὸ βδομάδες γίνονται ἕξη μῆνες λυσσαλέας ὀργῆς γιὰ τὸν ἴδιο καὶ ὀλοένα πιὸ ἥρωϊκῆς γιὰ τοὺς πολιορκημένους.

χρυσὸς αἰτὸς τριγύριζεν ἕξ' ἀπ' τὸ Μεσολόγγι.

Ρωτᾷ στήν τάμπια τοῦ Μακρῆ, στήν τάμπια τοῦ Δεσπότη·

– «Μὴν εἶδατε τὸ Λιακατά, τὸν καπετὰν Γρηγόρη;

– Σύρε πουλί μ' στ' Ἀντολικὸ καὶ κοίταξε τριγύρω,
καὶ ἀγνάντεψε πρὸς τὸ Ντουλμά καὶ ἀντίκρου ἀπὸ τὸν Πόρο,
καὶ ἐκεῖ θά δεῖς ἄσπρα κορμιὰ πού κείτονται στήν ἄμμο,
καὶ ἂν ἤμπορέσεις διάλεξε τὸν καπετὰν Γρηγόρη».

(10 Ἀπριλίου 1826)

Θέλτε ν' ἀκοῦστε κλαίματα, ν' ἀκοῦστε μοιρολόγια;

περάστε ἀπὸ τὸ Τωλικὸ καὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι!

Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸν πόλεμο, δὲν κλαῖν πὼς πολεμᾶνε,

κλαῖνε πὼς σῶσαν τὸ ψωμί, πὼς σώσανε τὰ φάγια,

σώθη τὸ γάλα τῶν μωρῶ στὰ στήθια τῶν μανάδω.

Συνδύο, συντρεῖς μαζεύονται καὶ κάνουνε κουβέντα·

καὶ ὁ καπετάνιος μίλησε καὶ ὁ καπετάνιος λέει:

«παιδιά μου, τί θά γίνουμε μ' αὐτὴ τὴ στεναχώρια;

γιουρούσι πρέπει νά γενεῖ στὰ τρία τοῦ μεσονύχτου!»

Μαῦρο γιουρούσι κάμανε στὰ τρία τοῦ μεσονύχτου.

Ὁ Ἰταλὸς γιατρὸς Nuzzo Mauvo πού ὑπηρετεῖ στό στρατὸ τοῦ Ἰμπραήμ γράφει γιὰ τὴ νύχτα τῆς ἐξόδου.

«Ὅταν ἔπεσε ἡ νύχτα, τὸ φεγγάρι ἔλαμπε πάνω ἀπ' τὸ Μεσολόγγι. Ἐαφνικὰ ὁ ὀρίζοντας μαύρισε ἀπὸ πυκνὰ σύννεφα, αὐλακώθηκε ἀπὸ ἀστραπὲς ἀδιάκοπες καὶ ἄρχισε καταρρακτώδης βροχὴ. Ἦταν ἡ μοιραία στιγμή πού διάλεξαν γιὰ τὸ μεγάλο σχέδιο.

Ἡ πόλη ἀπ' ἕξω ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἑνὸς σωροῦ ἔρειπίων, χωρὶς κανένα ζωντανὸ πλάσμα. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς θάλασσας, πού τύλιγε τὰ δύο τρίτα τοῦ Μεσολογγίου, ἕνα σκοτεινὸ καὶ ἀδιαπέραστο τεῖχος ἀπὸ ἐχθρικὰ πλοῖα. Τὰ φονικὰ μπρούτζινα κανόνια τῶν πολιορκητῶν εἶχαν σιωπήσει ἐκεῖνη τὴ νύχτα – λὲς καὶ οἱ ἀντίπαλοι εἶχαν κάμει συμφωνία σιωπῆς».

Τὴν αὐγὴ τῆς ἄλλης μέρας ὁ Mauro μπῆκε στό Μεσολόγγι... Σὰς διαβάζω

λίγα από όσα γράφει: «Τò άλογο άφηνιάζει και φρουμάζει. Κι αυτό ακόμα νοιώθει φρίκη μπροστά στο θέαμα τής καταστροφής. Όλόκληρη ή έκταση είναι σκεπασμένη από άψυχα κορμιά. Έδω ένας άντρας βουτηγμένος στο αίμα με ένα άμούστακο άγόρι στο πλευρό του. Σίγουρα πατέρας και γιός. Μιά ομάδα γέροι, γυναίκες, παιδιά. Οικογένειες όλόκληρες που θερίστηκαν με ένα χτύπημα. Ένα παλληκάρι που κρατάει ακόμα σφιχτά τò χέρι μιās κοπέλλας, ντυμένης με μεταξωτή πουκαμίσια. Μιά μάνα νεκρή κρατώντας στα ξυλιασμένα χέρια της ένα μωρό με κατσαρά ξανθά μαλλιά που μάταια βυζαίνει τόν κρύο μαστό της.

Νά, και τò μέρος όπου έγινε ή μεγάλη σύγκρουση. Τά κόκκινα ταρμπούσια τών Άράβων έχουν φύγει από τὰ κεφάλια τους τήν ώρα που δέχονταν τò χτύπημα τών απελπισμένων. Από μακριά ό τόπος φαίνεται σαν λιβάδι με παπαρούνες». Βλέπω ένα σπίτι, άπομονωμένο, που γι' αυτό γλίτωσε από τή φωτιά. Μιά έπιγραφή τραβά τήν προσοχή μου... Έδω πέθανε ό Λόρδος Μπάϊρον».

«Περιδιαβαίνω τήν πύλη, ανεβαίνω στα τείχη. Δεν πιστεύω στα μάτια μου. Τί αδύνατα χωμάτινα τείχη! Τί λιγιστά άθλια κανόνια: Τί άσήμαντο όχυρό! Κι' όμως άπόρθητο! Μιά διπλή σειρά από «σπαρτιατικά στήθη» άντικαθιστούσαν τες αδύνατες όχυρώσεις».

Ό βιογράφος του Ίμπραήμ Viengtrinier τονίζει...

«Η πολιορκία του Μεσολογγίου ξανάφερε στην επιφάνεια τες ένστικτώδεις παρορμήσεις του. Παραλίγο να καταρρεύσει μπροστά σ' αυτή τή δύστυχη πόλη. Είκοσι όχτώ χιλιάδες Τουρκοί και Αιγύπτιοι έμειναν στους νοσηρούς βάλτους και στα λαγούμια που τίναν τον άέρα όλόκληρο σύνταγμα. Γύρισε στο Μωριά κατεχόμενος από μανία γενικής καταστροφής, όφειλόμενη σε αισθήματα ταπεινώσεως στο Μεσολόγγι, και στο γεγονός ότι οι Έλληνες συνέχιζαν τήν αντίστασή τους στο Μωριά. Οι άοπλοι κάτοικοι σφάζονταν, τὰ χωριά καταστρέφονταν, οι έλιές κόβονταν με πριόνια και τσεκούρια, οι σοδιές καίγονταν».

Έκεινες τες μέρες ό Ίμπραήμ συναντήθηκε με τόν ναύαρχο Δερηνύ που δεν δίστασε να του πει...

— Μιλήστε μου για τήν έκστρατεία σας στο Μεσολόγγι...

Άκολούθησε σιωπή, και μετά ό Ίμπραήμ του έδειξε τò άπέναντι χιονισμένο βουνό και είπε: «Βλέπεις πώς λυώνει εκεί πέρα τò χιόνι; Έτσι θά λυώναμε κι έμεις, αν είχε τò Μεσολόγγι τροφές για τρεις ακόμη βδομάδες».

Ό γάλλος έθελοντής Sack γράφει...

«Η κατάσταση στην Ελλάδα δεν είναι τόσο άπογοητευτική όσο νομίζουν στην

Ευρώπη. Ἡ πτώση τοῦ Μεσολογγίου ἀνέβασε τὸ ἠθικὸ ἀντὶ νὰ τὸ ἐκμηδενίσει. Ὁ ἐπερχόμενος κίνδυνος ξεσήκωσε μονομιᾶς τὴν πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων».

Ὁ ἀμερικανὸς ἐθελοντὴς γιατρὸς How

«Μερικοὶ ξένοι ἄρχισαν νὰ φεύγουν. Ὅμως ἐλπίζω νὰ μὴν ἐπαληθευτοῦν οἱ φόβοι μου. Ἄλλὰ κι' ἂν φύγουν, ὁ πόλεμος δὲν πρόκειται νὰ τελειώσει. Ὁ κλεφτοπόλεμος θὰ συνεχιστεῖ καὶ ὁ ἐχθρὸς θὰ καταδιωχθεῖ μὲ κάθε μέσο».

Εὐτυχῶς οἱ φιλέλληνες δὲν ἔφυγαν. Καὶ κυρίως δὲν σταμάτησε ὁ κλεφτοπόλεμος.

– Τὴν πίκρα γιὰ τὸ Μεσολόγγι διαδέχεται ἡ χαρὰ γιὰ τὸ θρίαμβο τοῦ Καραϊσκάκη στὴν Ἀράχωβα. Καὶ ὄχι μόνο ἐκεῖ.

– Ὁ συμμετοχὸς τοῦ Ἱμπραήμ, στὴν πύρρειο νίκη στὸ Μεσολόγγι, Κιουταχῆς ἔχει διαταχθεῖ νὰ κυριαρχήσει στὴν Ἀττικὴ καὶ νὰ καταλάβει τὸ κάστρο τῆς Ἀθήνας, τὴν Ἀκρόπολη. Ἄλλη δύσκολη ἀποστολή. Ἡ μάχη ἀρχίζει τὸν Ἰούλιο τοῦ 1826, πάει Ἀπρίλης τοῦ 27 καὶ ἀκόμα συνεχίζεται. Ἀπὸ τὸν Μάρτιο βρίσκεται ἐδῶ κι ὁ Καραϊσκάκης.

– Ὁ ἰδιοφυῆς στὸν κλεφτοπόλεμο καπετάνιος δὲ συμφωνεῖ καθόλου μὲ τὴ στρατηγικὴ τοῦ στόλαρχου Κόχραν – ἀλλὰ τί νὰ κάνει; Κόχραν καὶ Τζώρτ – πού καὶ μεταξύ τους διαφωνοῦν – ἔχουν διοριστεῖ ἀπ' τὴν Προσωρινὴ Κυβέρνηση ἀνώτατοι διοικητὲς τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ.

– Ὁ Κόχραν ἀποφασίζει γενικὴ ἐπίθεση τὴ νύχτα τῆς 24ης Ἀπριλίου.

– Τὴ νύχτα τῆς 22ας μιά ἀπερίσκεπτη μικροσυμπλοκὴ μὲ Τούρκους σηκώνει τὸν ἄρρωστο Καραϊσκάκη ἀπ' τὸ κρεβάτι, καβαλᾷ τ' ἄλογό του καὶ τρέχει νὰ ἀποσύρει τοὺς ἄντρες του...

Σπυρίδων Τρικούπης: «...ἀλλ' ἐνῶ ἐχώρει πρὸς τὴν μάνδραν ἐτουφεκοβολήθη ἡσθάνθη ὅτι ἡ βολὴ ἦτο βαρεῖα ἀλλὰ διέμεινε ἔφιππος... Ἀφοῦ δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν του... τὸν ἐψηλάφησεν ὁ χειροῦργος καὶ ἠῦρεν ὅτι ἐπληγώθη θανασίμως εἰς τὸν βουδῶνα».

Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς μεγάλους πολέμαρχους πού χάθη-κε στὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα. Καὶ ἴσως ὁ πιὸ ἄτυχος, ἀφοῦ μόνο ἕξι μῆνες μετὰ τὸ θάνατό του ἡ Ναυμαχία στὸ Ναυαρίνο ἐπισπεύδει τὶς πιέσεις καὶ τὶς ἀποφάσεις τῶν Τριῶν Δυνάμεων γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων. Γι' αὐτὸ καὶ τελειῶν ἀφήνο-ντας καὶ πάλι τὸ λόγο στὸν ποιητὴ λαό, στὸ τραγούδι του γιὰ τὸν Καραϊσκάκη.

Τρεῖς περδικούλες κάθονταν στὸν κάμπο τῆς Ἀθήνας.

Εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερά γραμμένα,

εἶχαν καὶ τὰ κεφάλια τους στὸ αἷμα βουτηγμένα.

Ἄπο βραδὺ μοιρολογοῦν καὶ τὸ ταχὺ φωνάζουν·
Τρίτη, Τετάρτη χλιβερή, Πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωνε, νὰ μὴ ἔχε ξημερώσει,
π' ὁ Καραϊσκιος κίνησε νὰ πάει νὰ πολεμήσει
καὶ τὸν τσαούσην ἔκραξε, καὶ τοῦ σείζη λέει:
«Σείζη στρῶσε τ' ἄλογο νὰ πάω νὰ πολεμήσω».
Σὰν Ἄη Γιώργης ἄστραψε, σὰν Ἄη Γιώργης λάμπει,...
μὰ μιὰ βολιὰ τὸν χτύπησε, πικρὴ, φαρμακωμένη.
Τὸ στόμα του αἷμα γιόμισε, ἡ μύτη του φαρμάκι,
ἡ γλῶσσα ἀηθονολάλαε σὰν τὸ χελιδονάκι:
«Παιδιά μου νὰ μ' ἀκούσετε, παιδιά μου νὰ μ' ἀκοῦτε,
νὰ πολεμῆστε τὴν Τουρκιά, ὅσο κι ἂν δυναστῆτε·
κι ἐγὼ θὰ πάω στὸ νησὶ νὰ γιάνω τὴν πληγὴ μου·
σὲ πέντε μέρες θέλα ρθῶ, σὲ πέντε θὰ γυρίσω».
Μαίδε σὲ πέντε γύρισε, μαίδε σὲ δεκαπέντε,
«καὶ τ' ἄλογό σου, Γιώργο μου, ἀκόμα χλιμιντράει».

Σᾶς εὐχαριστῶ.

ΕΚΘΕΣΗ

ΤΟΥ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗ

Κατά τήν σημερινή Πανηγυρική Συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας, σύμφωνα μέ τήν σχετική προκήρυξη τῆς 22ας Μαρτίου 2001, τὸ Ἀριστεῖο τῆς Ἀκαδημίας ἀπονέμεται κατόπιν προτάσεως τῆς Τάξεως τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν σέ διαπρεπή Ἑλληνα διπλωμάτη καὶ στοχαστή.

Ὁ τιμώμενος γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τὸ 1920. Διακρίθηκε ἤδη κατὰ τίς γυμνασιακές του σπουδές γιὰ τήν μελετηρότητα, τήν ὀρμότητα καὶ τήν ἐν γένει ἐπίδοσή του. Ἐσπούδασε Νομικά στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του ἔγινε δεκτὸς κατόπιν τοῦ σχετικοῦ διαγωνισμοῦ στήν διπλωματική ὑπηρεσία τὸ 1946. Ὑπηρετήσε στήν Μόνιμη Ἑλληνική Ἀντιπροσωπεία τοῦ ΟΗΕ, στήν Μόνιμη Ἑλληνική Ἀντιπροσωπεία στὸ ΝΑΤΟ καὶ ὡς Πρόξενος στήν Κωνσταντινούπολη, Σύμβουλος Πρεσβείας στήν Ἄγκυρα καὶ Γενικός Πρόξενος στήν Ἀλεξάνδρεια. Τὸ 1965 προήχθη σέ Πρέσβυ καὶ μέ τὸν βαθμὸν αὐτὸν διετέλεσε Διευθυντὴς τῶν Τουρκικῶν καὶ Κυπριακῶν Ὑποθέσεων στήν Κεντρική Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Πρέσβυ στὸν Καναδά, Μόνιμος Ἀντιπρόσωπος στήν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα καὶ Μόνιμος Ἀντιπρόσωπος στὸ ΝΑΤΟ. Ἀπὸ τὸ 1976 ἕως τὸ 1981, ὅποτε ἀφυπηρέτησε, διετέλεσε Μόνιμος Ὑπηρεσιακὸς Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν καὶ συγχρόνως Πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Διαπραγματεύσεων γιὰ τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στήν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα. Ἡ συμβολὴ του στὶς διαπραγματεύσεις ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ καὶ γόνιμη.

Ἡ ὑπηρεσία του στὶς θέσεις αὐτές, τίς ἀπολύτως νευραλγικές γιὰ τήν ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτική, τὸν καθιέρωσε ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἰκανότερους Ἑλληνες διπλωμάτες καὶ τοῦ προσεπόρισε πολύτιμη καὶ ἀναντικατάστατη πείρα, τήν ὁποίαν ἀξιοποίησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀξιοποιεῖ, καλούμενος ἀκόμη καὶ τώρα ἀπὸ τήν ἡγεσία τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν γιὰ νὰ δώσει τήν γνώμη του ἐπὶ σοβαρῶν θεμάτων τῶν διεθνῶν μας σχέσεων. Ἐπιπλέον, ἡ πείρα του αὐτὴ τὸν ἐβοήθησε στήν σύλληψη καὶ διατύπωση τῶν θέσεων καὶ ἀπόψεων τίς ὁποῖες ἐξέφρασε, μετὰ τήν ἀποχώρησή του ἀπὸ τήν ἐνεργὸ ὑπηρεσία σέ σειρά βιβλίων στὰ ὁποῖα ἐκθέτει καὶ ἀναλύει τήν ἐμπειρία καὶ τίς σκέψεις του σχετικά μέ τήν ἀποστολὴ καὶ τὸ νόημα τῆς ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν γένει διπλωματίας. Τὰ δημοσιεύματά του εἶναι τὰ ἐξῆς:

— Τὸ Κυπριακὸ / Μία ἐνδοσκόπηση, (γραμμένο σέ συνεργασία μέ τοὺς συναδέλφους του κ.κ. Μεν. Ἀλεξανδράκη καὶ Εὐστ. Λαγάκο) Ἀθήνα 1987.

– *Οί Τουρκοί και Έμεϊς*, καταστάλαγμα τῶν βιωμάτων καὶ τῶν διαπιστώσεών του ἀπὸ τὴν ἀπευθείας γνωριμία του μὲ τὸν γειτονικό μας λαό. Εἶναι μία αὐστηρὰ ἀντικειμενικὴ θεώρηση τῶν πολιτικῶν, πολιτιστικῶν καὶ ἰδεολογικῶν προεκτάσεων στὶς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν, πλουτισμένη μὲ τὶς προσωπικὲς του ἐμπειρίες (Ἀθήνα 1988). Τὸ βιβλίον βραβεύτηκε τὸ 1989 ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

– *Ἐξωτερικὴ Πολιτικὴ - Διπλωματία - Διπλωμάτες*, ὅπου ὀρίζει τί εἶναι, τί ἔργο ἐπιτελεῖ, ποιοὶ παράγοντες προσδιορίζουν αὐτὸ πὸν λέγεται ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ πῶς οἱ νέοι διπλωμάτες πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζουν καὶ νὰ ἐκπληρώνουν τὴν ἀποστολή τους.

– *Σκέψεις καὶ προβληματισμοὶ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ μας πολιτικὴ*, (σὲ συνεργασία μὲ τοὺς κ.κ. Εὐστ. Λαγάκο, Γ. Παπούλια καὶ Ἰ. Τζούνη). Τὸ περιεχόμενο ὑποδηλώνεται ἀπὸ τὸν τίτλο (Ἀθήνα 1995).

Κατὰ τὴν τελευταία τετραετία, τὴν κρίσιμη σύμφωνα μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ ἀριστείου, προσέθεσε ἄλλα ἔξι δημοσιεύματα:

– *Ἀνασκόπηση. Ἡ Ἐξωτερικὴ Πολιτικὴ τῆς Νεότερης Ἑλλάδας*. Καὶ ἐδῶ ὁ τίτλος προσδιορίζει τὸ περιεχόμενο.

– *Θουκυδίδης Ἐπίκαιρος*. Βασίζόμενος στὴν σύγκρουση τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Μηλιῶν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἡ ὁποία ὁδήγησε στὴν ἐξόντωση τῶν τελευταίων, καταλήγει στὴν διαπίστωση ὅτι σὲ μία πολιτικὴ ἀντιπαράθεση εἶναι προτιμότερο γιὰ τὸν ἀσθενέστερο συζητητὴ νὰ προβάλλει τὸ συμφέρον πὸν θὰ ἔχει ὁ ἰσχυρότερος νὰ συνεργαστεῖ μαζί του παρά νὰ ἐπιμείνει σὲ διατάξεις δικαίου καὶ ἠθικῆς.

– *Σύνορα*. Ἡ μεταβαλλόμενη σημασία τῆς ἐδαφικῆς κυριαρχίας. Τὰ ὑφιστάμενα διακρατικὰ σύνορα ἐξακολουθοῦν νὰ καθορίζουν τὴν γεωγραφικὴ ἔκταση τῆς κυριαρχίας ἐνὸς κράτους πὸν δὲν συνέπιπτε καὶ δὲν συμπίπτει πάντοτε μὲ ἐθνικὴ ἐνότητα ἐντὸς αὐτῶν, ἰδίως στὶς πρώην ἀποικίες. Ὁ Χάρτης τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση εἶναι ἐξελίξεις στὸ διεθνὲς πεδίο πὸν τείνουν στὴν ἀποδυνάμωση ἢ καὶ κατάρρευση τῶν παλαιῶν συνόρων καὶ, μὲ τὴν βοήθεια τῆς ἐπικοινωνιακῆς τεχνολογίας διευκολύνουν τὴν συνεργασία καὶ σύγκλιση τῶν παλαιῶν κρατικῶν μονάδων.

– *Τὸ παράλογο στὶς Διεθνεῖς Σχέσεις*.

Πολὺ συχνὰ ἀντιζηλιεῖς καὶ συγκρούσεις μὲ χρῆση ἢ ἀπειλὴ βίας ὀφείλονται σὲ κίνητρα ξένα πρὸς τὴν ψυχραὶμὴ λογικὴ καὶ πρὸς τὴν ὀρθὴ ἀντίληψη περὶ τοῦ πρακτέου.

Πίσω ἀπὸ τίς προβαλλόμενες ἀφορμὲς καὶ προσχήματα ὑπάρχουν παράλογες παρορμήσεις ὅπως τὸ ὑποτιθέμενο συμφέρον, ὁ φόβος ἢ οἱ ἐνδόμυχα ριζωμένες ἰδέες. Τέτοιες παράλογες ἐνέργειες, πὸν ἀντανακλοῦν σὲ τελευταία ἀνάλυση ἀδυναμίες τῆς

ανθρώπινης φύσης, καταλήγουν πολλές φορές εις βάρος εκείνων πού τις ξεκίνησαν και ανατρέπουν πάντως κάθε προσπάθεια εφαρμογής ενός μακρόπνοου και συνεπούς προγράμματος ἔξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀνεξαρτήτως καθεστώτων, κυβερνητῶν ἢ πολιτικῆς ἡγεσίας.

– *Παράμετροι Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς.*

Εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἐνεργειῶν – πράξεων ἢ παραλείψεων – πού διαμορφώνουν τις σχέσεις ἐνός κράτους με τις ἄλλες μονάδες τῆς διεθνούς κοινωνίας. Οἱ σχέσεις αὐτές, πού παίρνουν τὴν μορφή, ὅπως λέει ὁ συγγραφέας, διτιμίας (ναὶ ἢ ὄχι, καλὸ ἢ κακό, συμφέρον ἢ ἐπιβλαβές) ἢ συνηθέστερα, τῆς πλειοτιμίας (πολλές ἐπιλογές σὲ ποικίλους συνδυασμούς) ἐπηρεάζονται ἀπὸ σύνθετους παράγοντες καὶ παραμέτρους πού μεταβάλλονται συχνὰ κατὰ τρόπο ὄχι σταθερὸ καὶ προβλέψιμο ἀλλὰ ρευστὸ καὶ αἰφνιδιαστικὸ.

– *Μορφογένεση στὸ Διεθνὲς Σύστημα.*

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τυπώθηκε καὶ κυκλοφορεῖ ἐντὸς τῶν ἡμερῶν.

Ὁ συγγραφέας τῶν μελετημάτων αὐτῶν δὲν τὰ παρουσιάζει ὡς ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ἀλλὰ ὡς σκέψεις πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν μελέτη τῆς ἱστορίας καὶ τὴν πρακτικὴ ἐμπειρία. Καί, πράγματι, ἔτσι φαίνεται νὰ εἶναι.

Ἀλλὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐντυπωσιάζει ἢ εὐρυμάθειά του πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ κινεῖται με ἀνεση στὶς πηγές του, ἀρχαῖες, νεώτερες καὶ σύγχρονες, ἀλλὰ καὶ στοὺς χώρους τῆς φιλοσοφίας, τῆς ψυχολογίας, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς σπουδῆς τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἰδιομορφιῶν τῶν κοινωνιῶν πού ἐξετάζει. Ἡ γνώση του τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεώτερης ἱστορίας, τόσο τῆς ἐλληνικῆς ὅσο καὶ τῆς ξένης, παλαιᾶς καὶ σύγχρονης, εἶναι στερεὰ καὶ ἐνδεδεχῆς καὶ πηγαίνει εἰς βάθος, διατηρώντας συγχρόνως καὶ μία ἐκδηλῆ αἴσθηση ἀναλογιῶν. Ἡ σκέψη του, ἰδίως ὅταν ἀντιμετωπίζει περίπλοκες καὶ συναισθηματικὰ φορτισμένες καταστάσεις, εἶναι νηφάλια, συστηματικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ, πηγαίνοντας χωρὶς περιστροφές κατ' εὐθείαν στὸν πυρῆνα τοῦ προβλήματος καὶ ἀναζητώντας ἀπαντήσεις ὀρθολογικῆς καὶ συγχρόνως ρεαλιστικῆς. Ὁ λόγος του, σαφῆς, λιτὸς καὶ ρέων, με οἰκονομία λέξεων καὶ ἰδιαίτερη προσοχὴ στὶς κυριολεξίες, εἶναι χαρακτηριστικὸς τοῦ διανοητῆ πού ξέρει ἀκριβῶς τί θέλει νὰ πεῖ καὶ τὸ λέει ὅσο γίνεται ἀπλούστερα. Τὰ βιβλία του ἀποτελοῦν μέγιστον μάθημα γιὰ νέους διπλωμάτες ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἀσχοληθοῦν σοβαρὰ με τὴν πολιτικὴ.

Γιὰ τὴν ἐν γένει προσφορά του στὸν δημόσιον βίον τῆς χώρας καὶ γιὰ τὴν πλούσια συγγραφικὴ του ἀπόδοση τῶν τελευταίων τεσσάρων ἐτῶν ἢ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπονέμει τὸ Ἀριστεῖον τῶν Ἱστορικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν στὸν ἐπὶ τιμῇ Πρέσβου κ. **Βύρωνα Θεοδωρόπουλο.**

Καὶ τώρα προβαίνει στὴν προκήρυξη τοῦ Ἀριστείου τῶν Καλῶν Τεχνῶν καθὼς καὶ τριῶν ἄλλων βραβείων.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΒΡΑΒΕΙΩΝ

ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

1. Ἀριστεῖο τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἀπονεμόμενο σὲ Ἕλληνα καλλιτέχνη ἐγκατεστημένο στὴν Ἑλλάδα ἢ ἀλλοῦ, ὁ ὁποῖος, παράλληλα πρὸς τὸ σύνολο τῆς προηγούμενης σπουδαίας ἐργασίας του, συνέβαλε, σὲ μεγάλο βαθμό, καὶ μὲ ἔργο, πού συνετελέσθη κατὰ τὴν τελευταία τετραετία, στὴν πρόοδο τῆς τέχνης. Προθεσμία ὑποβολῆς αἰτήσεων ἢ προτάσεων μέχρι 31 Δεκεμβρίου 2002. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ Ἀριστείου θὰ γίνῃ κατὰ τὴν Πανεργυρικὴ Συνεδρία τῆς 25ης Μαρτίου 2003.

2. Βραβεῖο Δημάρχου Λιβαδίου - Ὀλύμπου καὶ Θεοδώρου Δ. Φράγκου, μὲ χρηματικὸ ἔπαθλο 5.000 ΕὐΡΩ εἰς μνήμην τοῦ ἥρωος Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τῆς Καλλιόπης Φράγκου, γιὰ τὴ συγγραφὴ πρωτότυπης ἐπιστημονικῆς μελέτης, ἀναφερομένης στὴ βιογραφία τοῦ ἥρωα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821 Γεωργάκη Ὀλύμπιου καὶ τὴν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερας του πατρίδος Λιβάδι-Ὀλύμπου. Οἱ μελέτες ἐκτάσεως 250 τουλάχιστον δακτυλογραφημένων σελίδων πρέπει νὰ βασίζονται σὲ πηγὲς εἰλημμένες ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα καὶ βιβλιοθῆκες, νὰ περιέχουν λεπτομερῆ βιβλιογραφία, πίνακα περιεχομένων καὶ ὀνομάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν σὲ πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίγραφα, ἀνώνυμα, μὲ κάποιον ρητὸ ὡς ἐνδειξή, σύμφωνα μὲ τοὺς γενικοὺς ὅρους (ἀριθμ. 4) ἕως τὶς 30 Σεπτεμβρίου 2004. Τὸ βραβεῖο θὰ ἀπονεμηθεῖ τὸν Μάρτιο τοῦ 2005.

3. Βραβεῖο εἰς μνήμην Σόλωνος Κυδωνιάτη, ἀθλοθετούμενο ἀπὸ τὴν σύζυγό του Ζανὲτ Κυδωνιάτη, μὲ χρηματικὸ ἔπαθλο 3.000 ΕὐΡΩ, ἀπονεμόμενο στὸν φοιτητὴ πὺ ἀρίστευσε σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ μαθήματα τῆς πρώην ἑδρας Ἀγροτικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τοῦ νῦν τομέα ἔργων Ὑποδομῆς καὶ Ἀγροτικῆς Ἀνάπτυξης τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 2000-2001. Τὸ βραβεῖο θὰ ἀπονεμηθεῖ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2002 μετὰ ἀπὸ σχετικὴ ὑπόδειξη τοῦ ἐν λόγῳ Τμήματος.

ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

1. Δύο (2) βραβεῖα τοῦ Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἰδρύματος Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου, μὲ χρηματικὸ ἔπαθλο 4.400 ΕὐΡΩ τὸ καθένα, γιὰ τὴν βράβευση δύο ἐκ τῶν καλυτέρων θεολογικῶν ἔργων τῆς τελευταίας πενταετίας. Προθεσμία ὑποβολῆς

ἔργων, σὲ πέντε ἀντίτυπα, ἕως τὴς 30 Σεπτεμβρίου 2002. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τῶν βραβείων τὸν Μάρτιο τοῦ 2003. Σὲ περίπτωσιν ποὺ τὰ βραβεῖα δὲν διεκδικηθοῦν ἢ κανένα ἀπὸ τὰ ὑποβληθέντα ἔργα δὲν κριθεῖ ἄξιο γιὰ βράβευση, ἡ Ἀκαδημία διατηρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς οἰκοθεν ἀπονομῆς τῶν βραβείων.